

Foto: Kjell Sæther

Sametingsmelding om solidaritet og internasjonalt arbeid

Sametingsmelding om solidaritet og internasjonalt arbeid

INNHold

1.	Innledning	3
1.1	Sametingets internasjonale arbeid	3
1.2	Avgrensinger.....	5
2.	Vår politiske stilling.....	5
2.1	Sametingets rolle	5
2.2	Deltakelse i beslutningsprosesser	7
3.	Innsatsområder, mål og strategier	11
3.1	Samisk samarbeid	11
3.2	Nordområdene.....	14
3.3	FNs urfolks- og menneskerettigheter	19
3.4	Likeverd og solidaritet.....	23
3.5	Globale utfordringer som berører urfolk	26
4.	Økonomiske og administrative konsekvenser	31
	NOTAT - Innføring i Sametingets internasjonale arbeidsområder	33

1. INNLEDNING

Til denne meldingen er det lagt ved et notat som heter "Innføring i Sametingets internasjonale arbeidsområder". Det anbefales at notatet leses i sammenheng med meldingsteksten. Notatet viser at urfolks rettslige stilling er betydelig styrket de siste tiårene, og at det internasjonale samarbeidet omfatter mange forskjellige aktører.

*Vi er samer og vil være samer,
uten derfor å være verken mer eller
mindre enn andre folk i verden.*

- Samekonferansen i Gällivare, 1971.

Team Sapmi deltar under Arctic Winter Games 2014

Foto: Hanne H. Lille

1.1 SAMETINGETS INTERNASJONALE ARBEID

Sametinget legger med denne meldingen frem en overordnet og langsiktig politikk om samisk internasjonalt arbeid. Sametingets internasjonale politikk utformes og utøves i samspillet mellom Sametingene og de samiske samfunnene, samt i samspillet mellom stater og urfolk på den internasjonale arenaen. Samiske organisasjoner og institusjoner

har en viktig rolle både som samarbeidspartnere for Sametingene og som selvstendige aktører internasjonalt.

Sametingets hovedmålsetning i vårt internasjonale arbeid er å ivareta samiske og urfolksinteresser internasjonalt og utøve en selvbestemmelsesrett over egen utvikling. Utgangspunktet for dette arbeidet er de grunnleggende rettighetene som er anerkjent gjennom FNs urfolkserklæring. Vi vil i denne meldingen konkretisere vår målsetning med fokus på hele innholdet i FNs erklæring om urfolks rettigheter.

Det er av avgjørende betydning for implementeringen av samenes selvbestemmelsesrett at rettighetene i FNs urfolkserklæring respekteres, inkorporeres i nasjonalt lovverk og omgjøres til praktisk politikk.

Sametinget har følgende fem innsatsområder innenfor vårt internasjonale arbeid:

1. Samisk samarbeid
2. Nordområdene
3. FNs urfolks- og menneskerettigheter
4. Likeverd og solidaritet
5. Globale utfordringer som berører urfolk

Grunnsynet i FNs erklæring om urfolks rettigheter bygger på prinsippene om rettferd, demokrati, respekt for menneskerettighetene, likhet, ikke-diskriminering, godt styresett og god tro.

Urfolkserklæringen bygger på prinsippet om urfolkenes selvbestemmelsesrett, en rettighet som innebærer at urfolk selv skal få bestemme sin egen politiske stilling og fritt fremme sin økonomiske, sosiale og kulturelle utvikling. Selvbestemmelsesretten omfatter også rettigheter knyttet til urfolks helse, utdanning, opplæring på eget språk og kultur, medier, åndelige og religiøse tradisjoner og rett til bevaring og utvikling av egen kulturarv, tradisjonell kunnskap og kulturuttrykk. Et grunnleggende element i urfolks selvbestemmelsesrett er retten til landområder, territorier og ressurser som viktige materielle grunnlag for urfolks kultur.

Denne meldingen er et resultat av en prosess mellom Sametinget, det samiske sivilsamfunnet, relevante myndigheter og samiske institusjoner. Arbeidet startet opp med en redegjørelse i 2014. Sametinget har hatt innspillsmøter med Samerådet, Barentssekretariatet og lederen for arbeidsgruppen for urfolk i Barentssamarbeidet, Årran som koordinerer Samiske institusjoners nordområdenettverk, Sáminorth, Gáldu - Kompetansesenteret for urfolks rettigheter, SNF-Sámi NissonForum/Samisk KvinneForum og Mama Sara Education Foundation for Maasai School Children. Sametinget har også hatt dialog med Samisk kirkeråd, Samisk parlamentarisk råd, Sametingets ungdomspolitiske utvalg (SUPU) og Sametingets eldreråd er orienterte om meldingsutkastet.

Sametinget arbeider daglig med internasjonale spørsmål og bruker internasjonal urfolksrett aktivt som grunnlag for samepolitikken både nasjonalt, nordisk og i nordområdene for øvrig. Sametinget har som mål å fortsatt være en aktiv deltaker på den internasjonale arenaen, i samarbeid med de andre samiske parlamentene gjennom vårt felles organ Samisk Parlamentarisk Råd og det sivile samiske samfunnet.

Det handler om å få i stand internasjonalt samarbeid om vanskelige saker av både økonomisk, sosial, kulturell og humanitær art, og å fremme respekt for de universelle menneskerettigheter og grunnleggende friheter for alle uten hensyn til rase, kjønn, seksuelle legning, språk eller religion.

Meldingen tydeliggjør innsatsområder innenfor mange komplekse saksfelt. Den beskriver prinsipper, målsettinger og strategier som skal ligge til grunn for vårt internasjonale arbeid. Den redegjør for hvorfor, hvor og hvordan det samiske folket arbeider på den internasjonale arenaen. Sametingets internasjonale melding skal bidra til at Sametinget i større grad kan utvikle og styrke vårt internasjonale arbeid.

1.2 AVGRENSINGER

Sametingets internasjonale melding er ikke uttømmende på det internasjonale politikkområdet, den omhandler derfor ikke alle aspekter av Sametingets internasjonale engasjement. Meldingen drøfter og løfter frem de mest sentrale aspektene av vårt internasjonale arbeid.

Det samiske internasjonale samarbeidet kan deles inn i flere nivå, avhengig av hvilke roller de ulike samiske aktørene har. Alt samisk samarbeid over landegrensene er ikke internasjonalt arbeid, men vi ser ofte at allsamisk arbeid har et internasjonalt tilsnitt. For eksempel er Sámi Giellagáldu, som har som mål å etablere et permanent senter for samiske språk, et samarbeid mellom sametingene i Finland, Norge og Sverige. Dette prosjektet har et internasjonalt perspektiv fordi hoveddelen er finansiert av EUs Interreg program. Det språklige samarbeidet er derimot samisk samarbeid.

Skillet mellom allsamiske saker og internasjonale saker kan være vanskelig å trekke i en samepolitisk kontekst. Det er likevel viktig at Sametingets internasjonale melding også har et fokus på samisk samarbeid fordi det er et viktig aspekt ved Sametingets internasjonale arbeid, selv om ikke alt samisk grenseoverskridende samarbeid nødvendigvis er av en internasjonal karakter.

2. VÅR POLITISKE STILLING

2.1 SAMETINGETS ROLLE

Samene er både et folk og et urfolk med tradisjonelle områder innenfor statsgrensene til Finland, Norge, Sverige og Russland. Det samiske folket har rett til selvbestemmelse. Vi er forent gjennom felles historie, kultur og samiske språk, og gjennom bruken av våre

tradisjonelle land-, fjord- og kystområder med tilhørende ressurser. Kontakten mellom samer på tvers av landegrenser har avgjørende betydning for bevaring av tradisjoner og for utvikling av samisk fellesskap og mangfold.

Sametinget er et folkevalgt organ av og for samene, og er et urfolksparlament.

Sametinget skal styrke samenes politiske stilling og fremme samiske interesser.

Sametingets rolle som en selvstendig aktør i samspill med andre gjelder både på den nasjonale og internasjonale arenaen. Ingen har instruksjonsmyndighet over Sametinget.

Sametinget bestemmer selv over sine egne prioriteringer og utvikler egen politikk med vårt mandat fra det samiske folk og gjennom dialog med våre samfunn.

Internasjonal rett er avgjørende for å fremme og ivareta våre rettigheter og interesser på hjemmebane. Alle fagområder som presenteres gjennom sametingsbudsjettet vil kunne knyttes opp mot internasjonalt arbeid og ha et rettslig utgangspunkt fra folkeretten.

Nevnes kan samiske språk, helse, næringer, rett til tradisjonelle områder med tilhørende ressurser, eller rettigheter til grupperinger innenfor en befolkning, og dets individer, som barnas eller kvinners rettigheter. For eksempel er barnekonvensjonen et sentralt verktøy for å verne om samiske barns bruk av sitt samiske språk gjennom barnevernssystemet.

Internasjonalt arbeid er ressurskrevende. Det krever både menneskelige, økonomiske og tekniske ressurser. For å lykkes i vårt internasjonale arbeid må vi ha tydelige mål, bygge nettverk, dele informasjon og kunnskap med andre aktører og ha et klart politisk rammeverk for å ivareta samenes selvbestemmelsesrett internasjonalt. Sametinget skal være representativ og ha høy integritet i vår rolle som urfolksparlament. Dette fordrer at vi også har et tydelig og sterkt mandat og tillit hos det samiske folket. Sametinget ønsker å delta på en fullverdig og effektiv måte i internasjonale beslutningsprosesser. Dette krever både et velfungerende politisk og administrativt organ, og forsvarlige økonomiske rammer. Den relativt raske utviklingen av mekanismer for ivaretagelse av urfolksrettighetene internasjonalt krever økte ressurser fra Sametinget for å kunne styrke vår internasjonale deltakelse. Selv om Sametinget har et bedre økonomisk utgangspunkt enn mange andre urfolksinstitusjoner, så er det fortsatt slik at Sametingets internasjonale kapasitet mangler utviklingsmuligheter grunnet våre begrensende økonomiske rammer.

Sametingets arbeidsområde er etter sameloven alle saker som etter tingets oppfatning særlig berører det samiske folket. Sametingsbudsjettet og sakene som plenumsbehandles forteller hvilke verdier, utfordringer, urettferdigheter og rettigheter som det samisk folk er opptatte av, ønsker å påvirke eller å endre. Sametinget er først og fremst et politisk organ for det samiske folk. Selvbestemmelsesretten åpner for mange arbeidsmetoder som vår virksomhet utledes fra. Sametinget er opptatt av at egen virksomhet er udiskutabelt innenfor folkeretten og følger anerkjente demokratiske prinsipper. Sametinget arbeider for en forbedret hverdag for samene, der samer opplever å være likeverdige andre nasjonaliteter. Det skal være et likeverdig rettsbilde for hele det tradisjonelle samiske området. Dette innebærer i praksis å sikre reell og lik mulighet mellom samer og majoritetsbefolkning, og mellom ulike samiske områder.

Likeverdighet, likestilling, anerkjennelse, forståelse, respekt og aksept for urfolks rettigheter utgjør grunnmuren for Sametingets solidaritet og internasjonale arbeid.

Sametinget har toleranse for ulikheter, både innad i det samiske samfunnet og ellers i verdenssamfunnet. Enhver har krav på respekt for egen bakgrunn, kultur og identitet. Sametinget har ansvar for at vi sammen med andre bidrar til å sikre likeverd, solidaritet og fredelig sameksistens mellom folk og folkegrupper. Alle folk bidrar til mangfoldet og den rikdommen som finnes i de ulike samfunnene og kulturene, og som er menneskehetens felles arv.

Økt fokus utenfra og planer om industrivirksomhet på områder som tradisjonelt tilhører urfolk, inkludert det samiske området, gjør urfolksorgan, som Sametinget til en part for stater og næringsaktører. Våre rettigheter må anerkjennes og implementeres i all politikk som berører oss. Vi vil at vår kunnskap skal være et bidrag til politikkutviklingen både på nasjonalt og internasjonalt nivå. Statene skal i god tro konsultere og samarbeide med urfolk gjennom deres egne representative institusjoner. Urfolks rett til å velge enten å avgi eller å avstå fra å gi sitt frie og forhåndsinformerte samtykke før det gis tillatelse til prosjekter som berører deres landområder eller territorier og andre ressurser, er her sentralt. Det gjelder særlig ved utbygging, utnyttelse eller utvinning av mineral-, vann- eller andre ressurser. Vi er opptatt av at ressursutvinnende næringsvirksomhet i samiske områder må skje innenfor folkerettens rammer.

Sametinget vil se på muligheter og måter for innenfor rammene av egne ressurser å bidra til gode løsninger for globale utfordringer som berører urfolk. Ofte er det andre enn de som er årsaken til de globale utfordringene som må tåle størstedelen av belastningen. Urfolk er nærmere knyttet til og avhengig av naturen enn andre, og rammes hardere av negative endringer i miljøet. Urfolksperspektivet må derfor vektlegges tilsvarende sterkt fra statens side når løsninger på de globale utfordringene planlegges og gjennomføres. Naturen er basis for urfolks eksistens og kultur som helhet. Det tradisjonelle samiske grunnsynet, som sier naturen bare er til låns og at den skal brukes på en slik måte at den kan gå i arv til neste generasjon i samme tilstand som vi mottok den i, er i samsvar med det internasjonale begrepet for en bærekraftig utvikling. Dette synet er en rettesnor i Sametingets arbeid med de globale utfordringene som berører urfolk.

2.2 DELTAKELSE I BESLUTNINGSPROSESSER

Deltakelse i beslutningsprosesser kan skje på internasjonalt, nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Det er viktig å delta for å påvirke at resultatet er innenfor folkeretten. En beslutning foretatt på internasjonale arenaer som angår urfolkssituasjon kan påvirke samiske forhold på alle nivåer. Det er derfor viktig å vurdere hvordan Sametinget skal forholde seg til arenaer som i FN, EU, Arktisk råd og Barentssamarbeidet. Det fins mange eksempler på at samer blir påvirket av internasjonale beslutningsprosesser. For eksempel vedtar EU lover og regler som berører samiske næringer.

Sofia Jannok og Elle Márjá EiraCOP21

Foto: Corinne Svala

Sametinget avgir periodiske rapporter til ulike internasjonale overvåkingsorganer, slik som Ekspertkomiteen for ILO konvensjon nr.169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater (ILO 169) (ILOs Ekspertkomité), Menneskerettighetskomiteen som overvåker FN konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) og Rasediskrimineringskomiteen (CERD) som overvåker Rasediskrimineringskonvensjonen (ICERD).

Det er viktig å få fokus på områder som opptar Sametinget ved å benytte seg av slike rapporteringer. Norge er oppfordret til å gjenoppta lovendringen av mineralloven av 2009 som følge av ILO-169 komiteens anbefaling til Norge etter slik rapporteringsrunde. Europarådets oppfølging av minoritetsspråkpakten er knyttet opp mot myndigheters oppfølging av samelovens regler om samiske forvaltningsområder. Sametinget vil sikre lik status for alle samiske språk i Norge til å bli benyttet av samene ved å ha dialog med norske myndigheter og eventuelt Europarådet. Sametinget kan vurdere i større grad å benytte seg av muligheten til å rapportere til tilsynsorganer. Samtidig må vi bli mer effektive i å bruke de anbefalinger som allerede er gitt om samiske forhold, samt å følge opp nye anbefalinger fra tilsynsorganer. Dette vil gjelde tilnærmet alle fagområder og avdelinger på Sametinget.

Sametinget har ikke automatisk adgang til møter på internasjonale arenaer. Disse er som regel åpne for statlige medlemmer. I FN har over 4000 frivillige organisasjoner (NGO, non-governmental organization) konsultativ status med FNs økonomiske og sosiale råd (ECOSOC), og de kan registrere seg til møter i FN-systemet. Sametinget og

andre urfolksparlamenter har ikke NGO-status. Men på møter i FNs Permanente forum for urfolkssaker (UNPFII) og under FNs Ekspertmekanisme for urfolks rettigheter (EM-RIP) har Sametinget fått en akkrediteringsordning.

Sametinget har god dialog med Utenriksdepartementet og fagdepartementer, og vil kunne delta på mange møter som del av de statlige delegasjonene. Samtidig ønsker Sametinget å fremstå som en selvstendig aktør i internasjonale sammenhenger. Det må derfor arbeides for å sikre en økt deltakelsesmulighet i alle internasjonale arenaer som behandler urfolkssaker. Erfaringsmessig så ser vi at gode løsninger for urfolksspørsmål finnes ved urfolks likeverdige og effektive deltakelse i beslutningsprosessene, der urfolkrepresentanter har mulighet til å påvirke beslutningens innhold. Sametingets arbeid i tilknytning til FNs Verdenskonferanse om urfolk i 2014 synliggjorde dette. I 2013 var Sametinget vertskap for den Globale forberedende urfolkskonferansen i Alta. Enkelte av Sametingets representanter deltok ved Alta 2013-konferansen gjennom Samisk parlamentarisk råd og den Arktiske regionen. Sluttdokumentet fra Alta 2013-konferansen var det første foreslåtte utkastet til et sluttdokument for Verdenskonferansen om urfolk 2014, og var utformet av urfolk. Selv om Sluttdokumentet til Verdenskonferansen gjennom forhandlingsprosesser mellom stater ikke inneholder alle deler fra Alta 2013-sluttdokumentet, så vil man gjenkjenne en del av innholdet fra Verdenskonferansens sluttdokumentet å stamme i fra sluttdokumentet fra Alta 2013-konferansen. Alta 2013-konferansen sluttdokument er et offisielt FN-dokument og er nevnt i fotnote til Sluttdokumentet for verdenskonferansen, og er en viktig kilde til Verdenskonferansens sluttdokument. Dette viser at det er en forutsetning for akseptable og gode løsninger både nasjonalt og internasjonalt at vi deltar i beslutningsprosesser som angår samiske forhold. Vi vil fortsatt følge opp Verdenskonferansens sluttdokument både nasjonalt og internasjonalt.

På nasjonal nivå har vi konsultasjonsavtalen mellom Sametinget og statlige myndigheter. Den sikrer i stor grad at Sametinget får konsultert før beslutninger tas. Samtidig må konsultasjonsmekanismen utvikles for å ivareta Sametingets og samiske rettighetshaveres rett til å avgi eller avstå fra å gi sitt frie og forhåndsinformerte samtykke før beslutninger som påvirker oss vedtas eller gjennomføres.

Det er utfordrende når rettighetsprosesser i Norge tar lang tid, eller har liten progresjon over tid. Oppfølging av Samerettsutvalget II har stoppet opp. En annen sak er gjenopptakelsen av mineralloven av 2009, som står uløst. Det vil kunne være gunstig å se på hvordan en kan utvikle dialogen og samarbeidet mellom statlige myndigheter og Sametinget for å få progresjon i saker som ikke har fremgang. Hvordan få en politisk vilje til å følge opp samiske saker innenfor akseptable tidsrammer og med løsninger innenfor folkeretten, er en utfordring som Sametinget må jobbe mer med fremover.

En forbedret kommunikasjon med Utenriksdepartementet og fagdepartementer i saker som angår urfolk vil kunne være nyttig for både Sametinget og staten. Eksempelvis så

kan erfaringer tilknyttet solidaritetsarbeid utveksles. Dette er et område som Sametinget tidvis er borti og som krever god forståelse av oppståtte situasjoner i andre deler av verden. Utenriksdepartementet koordinerer ofte internasjonal deltakelse, enten i møter eller ved faglige innspill til overvåkingsorganer, og det vil kunne være formålstjenlig å ha tettere samarbeid med Utenriksdepartementet i slike saker. En god dialog med respektive departementer før, under og etter rapportering til overvåkingsorganer er viktig. Det er også viktig å følge opp overvåkingsorganers anbefalinger overfor norske myndigheter for å sikre nasjonal gjennomføring av samerett.

3. INNSATSONRÅDER, MÅL OG STRATEGIER

De rettigheter som anerkjennes i FNs erklæring om urfolksrettigheter utgjør minstestandarder som sikrer overlevelsen av verdens urfolk, og deres verdighet og velferd. Erklæringens innhold er av bindende karakter, noe som forplikter stater til å gjennomføre dets bestemmelser. Sametinget vil bidra til at implementeringen gjennomføres.

Erklæringen er et essensielt verktøy i vårt arbeid. Den er styrende for dialogen med statlige myndigheter og andre aktører både regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Det vil være formålstjenlig å knytte sammen virkemiddelbruken for samepolitikken og relevant saksbehandling opp mot erklæringens artikler. Dette vil styrke og sikre bruken av erklæringa i sametingsarbeidet, samt forenkle rapporteringer og måling av implementeringsgraden av urfolks rettigheter. En bevisst bruk av rettighetene som er nedfelt i erklæringen i det daglige arbeidet vil skape en større forståelse for beslutningsprosesser som berører samene, og bidra til at vi effektivt kan nyttiggjøre oss av dem.

På bakgrunn av de eksisterende samarbeidsstrukturene og globale utfordringene verden står ovenfor, prioriterer vi fem innsatsområder. Disse presenteres nedenfor hver for seg, men de skal ses i sammenheng med hverandre og kan gripe inn i hverandre.

Innsatsområdene er:

1. Samisk samarbeid
2. Nordområdene
3. FNs urfolks- og menneskerettigheter
4. Likeverd og solidaritet
5. Globale utfordringer som berører urfolk

Meldingen redegjør for utfordringer, og formulerer mål og strategier for innsatsområdene. For å nå målsettingen må vi analysere og drøfte vår rolle og vårt ansvar internasjonalt, og dette må også ses i sammenheng med kompetanse, kapasitet og økonomi.

Håkan Jonsson, Aili Keskitalo, Vicky Tauli Corpuz, Tiina Sanila-Aikio og Aile Javo

Foto: Jan Roger Østby

3.1 SAMISK SAMARBEID

Det samiske folk er ett folk med rett til selvbestemmelse. Uavhengig av statlige grenser skal samer ha anledning til å opprettholde kontakt og bevare og utvikle kulturelle forhold. Det grenseoverskridende samiske samarbeidet er sentralt for det samiske samfunnslivet. Alt samisk samarbeid over landegrensene ikke er internasjonalt arbeid, men at vi ofte ser at allsamisk arbeid har en internasjonalt dimensjon (jf. del 1.2).

Samisk parlamentarisk råd (SPR)

Samene skal kunne bevare og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv både innenfor den enkelte nasjonalstat og på tvers av statsgrensene. SPR bidrar til samordning av den politiske behandlingen av saker som angår samer, og til utviklingen av praktiske samarbeidsformer mellom sametingene.

Samisk parlamentarisk råd har ikke et eget sekretariat. Intensjonen har vært at administrasjonene i sametingene skal fungere som saksbehandlere for SPR, men dette har ikke fungert optimalt. Mangel på administrative ressurser kan føre til at vedtak ikke blir fulgt opp og at kontinuiteten svekkes. Informasjonsarbeidet i SPR er nedprioritert. Styret i SPR vurderer å etablere en egen stab for å ivareta disse funksjonene.

Sametingenes arbeid med internasjonale saker skal kanaliseres gjennom Samisk parla-

mentarisk råd. Et langsiktig mål for SPR er å delta i egen kapasitet i urfolksrelaterte møter og prosesser. Samisk parlamentarisk råd har et formelt samarbeid med de nasjonale myndighetene i Finland, Norge og Sverige gjennom møter mellom sametingspresidentene og ministrene med ansvar for samiske saker.

Samisk parlamentarisk råd har søkt om egen deltakerstatus i Arktisk råd. SPR har søkt om fullt medlemskap i Nordisk råd, hvor sametingene i dag har observatørstatus. Nordisk råd er det offisielle nordiske samarbeidets parlamentariske organ, og har medlemmer fra Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige, samt fra Færøyene, Grønland og Åland. Sesjonene er forum der de nordiske parlamentarikere diskuterer nordiske spørsmål med de nordiske landenes statsministre og fagministrene. Samisk parlamentarisk råd har en egen EU-strategi, og skal styrke sitt arbeid om EU-spørsmål. Etablering av et eget kontor i Brussel vurderes.

Arbeidet i Samisk parlamentarisk råd skal forankres i sametingene. Rapportering om Samisk parlamentarisk råds virksomhet til plenum skjer gjennom sametingsrådets beretning. Det bør vurderes om Sametinget årlig skal redegjøre om SPR-virksomheten til plenum.

Samisk parlamentarisk råd har ikke eget budsjett. Finansiering av Samisk parlamentarisk råds virksomhet dekkes av sametingene over deres ordinære budsjett. Sametingene må selv prioritere midler til SPR-samarbeidet. SPR har oppfordret Finland, Norge og Sverige om å finansiere virksomheten dette arbeidet.

Mål:

- Samisk parlamentarisk råd har et institusjonalisert samarbeid i saker som berører samer i flere stater, eller samene som ett folk.
- Samisk parlamentarisk råd skal delta i egen kapasitet i internasjonale fora.
- Samisk parlamentarisk råd skal ha et bredt internasjonalt engasjement.
- Sametingenes samarbeid styrkes gjennom Samisk parlamentarisk råd.

Strategier:

- Arbeide for bedre rammebetingelsene for Samisk parlamentarisk råd, herunder økning av økonomiske og administrative ressurser.
Bidra til at informasjonsvirksomheten i Samisk parlamentarisk råd videreutvikles og styrkes.
- Delta aktivt gjennom Samisk parlamentarisk råd i relevante internasjonale fora.
- Bidra økonomisk til at en evaluering av Samisk parlamentarisk råds virksomhet igangsettes.
- Arbeide for at urfolks representative organer kan delta i egen kapasitet i relevante internasjonale fora.

- Bedre informasjonsutvekslingen om samarbeidet i Samisk parlamentarisk råd.
- Redegjøre årlig om Samisk parlamentarisk råds virksomheten til Sametingets plenum.
- Sametingene styrker kommunikasjonen om sitt internasjonale arbeid for ulike målgrupper i det samiske samfunnet.

Nordisk samekonvensjon

I 2005 fremla en ekspertgruppe utkast til Nordisk samekonvensjon. Finland, Norge og Sverige har siden 2011 forhandlet om en slik konvensjon. Sametingene deltar i forhandlingene gjennom deltakelse i de statlige delegasjonene. Det forhandles blant annet om en artikkel om samene og internasjonal representasjon

Samene er ett folk bosatt i flere stater. En samekonvensjon sikrer oss et likt sett av rettigheter, noe som er en forutsetning for vår fortsatte utvikling som ett folk. Statsgrensene skal ikke være til hinder for bevaring, utøving og utvikling av vår kultur, vårt språk, våre næringer og vårt samfunnsliv.

De nordiske statene har en unik mulighet til å enes med sitt urfolk om en grenseoverskridende konvensjon som ivaretar våre rettigheter som et grenseoverskridende urfolk. En slik konvensjon vil ha betydning utover det Norden, da mange urfolk i verden er splittet av grenser og mangler et allovergipende rammeverk som verner dem som ett folk. En nordisk samekonvensjon vil kunne sette en standard som inspirerer stater med grenseoverskridende urfolk til å etablere dialog og lage et rammeverk som sikrer deres rettigheter. En nordiske samekonvensjonen har derfor en verdi som går utover Sápmis grenser. Den nordiske samekonvensjonen har derfor en verdi som går overskrider Sápmis grenser. Europarådet har hatt og har betydning for utviklingen av menneskerettigheter og rådet vedtar både konvensjoner og anbefalinger om hvordan menneskerettigheter skal ivaretas i Europa. Det vil være naturlig å vurdere dialog med Europarådet om den nordiske samekonvensjonen.

Mål:

- Bli enige om et felles rammeverk som er godt innenfor folkeretten for samene som ett folk og urfolk.

Strategier:

- Delta i forhandlingene, som skal sluttføres i 2016.
- Bidra til og fremme utvikling i forhandlingsprosessene.
- Sametingene styrker kommunikasjonen om sitt internasjonale arbeid for ulike målgrupper i det samiske samfunnet.

Samene på Kolahalvøya

Det er viktig å bidra til at samene på russisk side styrker betingelsene for å ivareta språk, kultur, næringer og samfunnsliv. Samene i Russland er representert i det felles samiske politiske arbeidet gjennom sine to organisasjoner, Guoládaga Sámiid Searvi (GSS)/ Association of Kola Saami (AKS), etablert i 1989, og Murmánska guovllu Sámiasearvi/

Official Organisation of Saami in Murmansk Oblast (OOSMO), etablert i 1998. Disse to organisasjonene arbeider kontinuerlig med å utvikle og fremme samenes språk, kultur og rettigheter som urfolk. Begge organisasjoner er medlemmer i Samerådet og er permanente deltakere i Samisk parlamentarisk råd.

På samenes andre kongress, i 2010, ble Kola Sámi Sobbar etablert som en forsamling for samer i Russland. Kola Sámi Sobbar søkte i 2010 om medlemskap i Samisk parlamentarisk råd. OOSMO støttet søknaden mens representanter for AKS ikke støttet søknaden.

Samisk parlamentarisk råd støtter samer i Russland i arbeidet med å etablere et eget folkevalgte organ. For Sametinget er det viktig at det legges til rette for å skaffe tilstrekkelig kapasitet og økonomiske ressurser for at samer fra russisk side kan delta politisk på en effektiv og fullverdig måte.

I Barentssamarbeidet har det vært mange vellykkede folk-til-folk-samarbeid innenfor de prioriterte områdene kultur, ungdom, miljø, urfolk og helse. Det regionale Barentssamarbeidet fokuserer i stor grad på konkrete prosjekter, samt innsats for å løse formelle hindringer for samarbeid. Folk-til-folk samarbeid kan omfatte kulturarrangementer, språktiltak og næringslivssamarbeid innenfor reindrift, fiskeri og turisme.

Mål:

- Et utstrakt samarbeid mellom samene over landegrensene.

Strategi:

- Støtte samene i Russland i deres arbeid for en positiv utvikling.
- Bistå Samisk parlamentarisk råd i gjennomføring av en rundebordskonferanse på Kolahalvøya i 2015.
- Støtte opp om og bidra til folk-til-folk prosjekter som involverer urfolk.
- Utvikle og bevare gode informasjonsårer.
- Gjennom dialog med regjeringen sikre at folk til folk midler også ivaretar folk til folk samarbeid på Kolahalvøya

3.2 NORDOMRÅDENE

Nordområdepolitikken innebærer store utfordringer for urfolk, nasjonale myndigheter og for industriinteresser på urfolks territorier. Den kan innebære virkninger som ikke er til det beste for urfolk, men åpner samtidig for muligheter til økt velstand, gjennom en bærekraftig og rettferdig forvaltning av naturressurser. Et levende samisk samfunn vil være en viktig premissleverandør for verdiskapning og ressursforvaltning, også i et globalt perspektiv. Nordområdepolitikken må derfor utformes og gjennomføres i dialog

Sametingsrådet besøker sjøsamiske samfunn

Foto: Pål Hivand

og samarbeid mellom Sametinget, samiske rettighetshavere, samiske interesseorganisasjoner, myndigheter og næringsaktører.

Den europeiske unionen (EU)

Vår viktigste europautfordring er å ivareta samenes interesser overfor EU. En rekke regelverk og direktiver har sitt opphav fra EU-systemet. Forordninger og direktiver om mattrygghet, veterinærpolitikk, transportpolitikk, energipolitikk og miljøpolitikk påvirker samiske interesser i forskjellig grad. Samepolitisk innflytelse i den europeiske konteksten forutsetter at vi er i stand til å formulere, synliggjøre og kommunisere politiske mål, krav og forventninger som igjen fører til institusjonaliserte ordninger for innflytelse.

Sametinget deltok i forhandlingene om Norges EU-medlemskap i 1994. Det ble fremforhandlet en protokoll om det samiske folket (sameprotokollen). Protokollen gjelder for samene i Finland og Sverige, men er ikke del av EØS-avtalen. Sameprotokollen anerkjenner urfolks rett til tradisjonell bruk av land som grunnlag for vern av kulturen i EU-retten.

Det er ikke funnet publiserte vurderinger av hvorfor sameprotokollen ikke er innlemmet i EØS-avtalen. At en bindende protokoll om samiske spørsmål, fremforhandlet etter initiativ fra Norge, ikke er en del av EØS-avtalen, kan synes underlig. Årsaken er trolig at

Norge ikke ble EU-medlem. Norske initiativer for å innlemme EU-rett i EØS-avtalen er ikke vanlig. Sameprotokollens tilblivelse og bindende virkning i dag taler for å innlemme protokollen i EØS-avtalen. Sametinget vil arbeide for det.

Påvirkningsarbeid, eller lobbyarbeid, er en viktig del av det politiske liv i EU-systemet, og anerkjennes som både nødvendig og ønskelig av EU-institusjonene. Påvirkningsarbeid handler om aktiv deltakelse i EUs beslutningsprosesser. EU-avgjørelser kan få konsekvenser for samene, og derfor er det viktig å fremme egen posisjon inn mot EU-systemet.

Sametinget vil legge til rette for at Samisk parlamentarisk råd kan drøfte hvordan sametingene kan påvirke EUs beslutningsprosesser. Det er ønskelig med rammeverk for modeller som fører til institusjonaliserte ordninger for samisk innflytelse i EU. Det er naturlig at sametingene i Finland og Sverige leder et slikt arbeid da de kan dra veksel på EU-medlemskapet til Finland og Sverige.

EU utvikler og vedtar politikk som berører samenes hverdag og det grenseoverskridende samarbeidet samer i mellom, og det er derfor naturlig at Sametinget vurdere egen tilstedeværelse på det nordnorske EU-kontoret i Brussel.

Sametinget kan via samarbeidsavtalene med fylkeskommunene i Nord-Norge finansierer en hospiteringsordning for samisk ungdom til Nord-Norges EU-kontor i Brussel. Et samarbeid om hospiteringsordning for samisk ungdom i regionskontorene til Finland og Sverige kan utvikles.

Sametinget er involvert i Europapolitisk forum, som møtes to ganger i året. Forumet er en møteplass for departementer, fylkeskommuner, kommuner og Sametinget. Regjeringen har utarbeidet en strategi for EU-samarbeidet som uttrykker interesse for tett samarbeid med EU og aktivt deltakelse i politiske prosesser i Europa. For å påvirke viktige beslutninger må Norge være tidlig ute og tungt inne i europapolitiske spørsmål. Sametinget vil styrke dialogen og samarbeidet med norske myndigheter i EU-spørsmål.

Mål:

- Sameprotokollen blir en del av EØS-avtalen.
- Søke å påvirke EU før beslutningsvedtakelse om regelverk og direktiver som påvirker samiske interesser, næringer og lokalsamfunn.
- Skape gode rammevilkår for samisk språk, kultur og næringsliv gjennom regionalt samarbeid over landegrensene i Sápmi.

Strategier:

- Ta initiativ til å drøfte samisk representasjon i Brussel gjennom Samisk parlamentarisk råd.

- Dialog med Utenriksdepartementet om EØS-saker og EU.
- Informasjonsarbeid om Interreg overfor samiske organisasjoner, institusjoner og bedrifter.
- Støtte Interreg-prosjekter gjennom virkemiddelbruk.
- Utepeke og følge opp representanter til Interregs Overvåkningskomité og Styringskomiteer.
- Drøfte samisk representasjon med fylkeskommunene på Nord-Norges EU-kontor i Brussel

Arktisk samarbeid

Arktis er et sentralt område i internasjonal politikk. Klimaendringer og andre utfordringer tilsier at vi må finne gode løsninger med fokus på miljø, ressurser og energi. Det er en økende interesse for ressursutvinning og ny arealbruk i det samiske området, og en økt konkurranse om naturressursene. Både markedsetterspørselen og den politiske oppmerksomheten plasserer Sápmi i nordområdepolitikkens og industriens fokus. I denne konteksten blir ikke samene, som ett folk med rettigheter til tradisjonelle områder, tilegnet tilstrekkelig oppmerksomhet.

Det arktiske samarbeidet omfatter både et samarbeid mellom statenes regjeringer i Arktisk råd og et samarbeid mellom de parlamentariske forsamlingene. Urfolk har en sentral plass i samarbeidsorganene.

Arktisk råd er et konsensusorgan. De er 6 urfolksorganisasjoner som har status som permanente urfolksdeltakerne (PP-ene), herunder Samerådet. Disse har tale- og forslagsrett på linje med medlemsstatene, men ikke stemmerett. De kan dermed ikke blokkere et forslag ved å legge ned veto, slik medlemsstatene kan. I praksis har det imidlertid ikke forekommet tilfeller der medlemsstatene har vedtatt saker mot PP-ene sin vilje. Til sammen 32 land og organisasjoner har observatørstatus i rådet. De permanente urfolksdeltakerne støttes av et eget sekretariat, Indigenous Peoples Secretariat (IPS). IPS er lokalisert i København, men er besluttet flyttet til Tromsø. IPS vil i Tromsø samlokaliseres med sekretariat for Arktisk råd.

Arktisk råd er et viktig fora for å diskutere de miljømessige utfordringene og de økonomiske mulighetene i Arktis. Det er et regionalt samarbeidsorgan for å fremme samarbeid og samhandling mellom de arktiske stater i felles saker. Bærekraftig utvikling, miljøvern og klimaendringer har vært særlig aktuelle saker. Arktisk råd har bidratt til å styrke samarbeidet i Arktis og til å øke kunnskapen om sentrale saksfelt, som miljø og klimaendringer. Arktisk råd har nå et større fokus på å også levere gode resultater på bærekraft når det gjelder kulturell og økonomisk utvikling, i tillegg til miljø.

Arktisk råd høsten 2014 tok initiativ til å opprette Arctic Economic Council (AEC). Formålet med dette er å lage et rammeverk for dialog mellom Arktisk råd og næringslivsaktører i Arktis. Dette skal bidra til sette økonomisk utvikling høyere på agendaen i det arktiske samarbeidet.

Riksrevisjonen har gjennomgått myndighetenes arbeid med Arktisk råd for perioden 1996 til 2014. Sametinget har bidratt med informasjon. Riksrevisjonens arbeid er en del av en multilateral revisjon av Arktisk råd, der riksrevisjonene fra Danmark, Norge, Russland, Sverige og USA har deltatt. Riksrevisjonene i Canada og Finland har vært observatører. Ett av hovedfunnene er at Arktisk råd ikke i tilstrekkelig grad har lagt til rette for urfolks deltakelse i rådets arbeid. Urfolksdeltakelsen i prosjektene varierer på grunn av mangel på økonomiske, faglige og menneskelige ressurser. Arktisk råd har ikke en finansieringsordning som sikrer urfolks deltakelse i arbeidet. Hvert land har ansvaret for å finansiere urfolks deltakelse. Undersøkelsen avdekket svakheter ved koordineringen og oppfølgingen av den norske arbeidet knyttet til Arktisk råd.

Mål:

- Økt fokus, tilstedeværelse og innsats i nordområdepolitikken for å sikre en bærekraftig utvikling for folkene som bor i nord.
- Naturen brukes og beskyttes på en måte som gir grunnlag for kultur og et rent miljø til de fremtidige generasjonene.

Strategier:

- Styrke urfolks kapasitet, kompetanse og finansiering til å delta i arbeid i regi av Arktisk råd.
- Øke samenes kunnskaper om og fokus på endringer og utvikling i nordområdene.
- Ta initiativ til økt formalisert samarbeid med Samerådet og andre relevante urfolksinstitusjoner og organisasjoner om saker i Arktisk råd.
- Prioritere ressurser til å være aktiv på arenaer som omhandler nordområdepolitikk, både nasjonalt og internasjonalt.
- Jobbe for å styrke kapasiteten til urfolkene ved at urfolkssekretariatet IPS får bedre finansiering og samlokaliseres med Arktisk råd sekretariatet i Tromsø.
- Ta opp med Utenriksdepartementet at Samerådet og andre relevante urfolksinstitusjoner og organisasjoner må få bedre finansiering til å utføre sitt arbeide innenfor Arktisk råd.
- Bistå til at sentrale rapporter fra Arktisk råd oversettes til samisk og gjøres kjent i samiske lokalsamfunn.
- Følge opp om prosjektet til Det internasjonale reindriftssenteret i Kautokeino (ICR) og Verdensunionen for reindriftsfolk (WRH), Eallin, som dekker ungdom og reindrift. Støtte deres nye prosjekt, Eallu, som handler om ungdom i Arktisk, klimaendringer og matkultur.
- Arrangere en sirkumpolar utdanningskonferanse i mars 2016, og være vertskap for et ministermøte for arktiske områder der det arbeides for at en samarbeidsavtale for utdanningssektoren underskrives

Barentssamarbeidet

Barentssamarbeidet har gitt urfolkene og regionene i nord en rolle i samarbeidet med Russland. Folk-til-folk samarbeidet styrker båndene mellom folkene som lever i nord. I Barentssamarbeidets regi har det vært gjennomført mange vellykkede samarbeidsprosjekter, særlig på kultur- og næringssiden. Barentssamarbeidet har bidratt til å styrke den samiske fellesskapsfølelsen med samene på Kolahalvøya.

Russlands naboskapspolitikk har skapt reaksjoner hos verdenssamfunnet og vanskelig gjort den videre samarbeidsutvikling mellom Norge og Russland. Dette vil også kunne påvirke samarbeidet med samer og andre urfolk på russisk side. I denne situasjonen er det viktig å styrke folk-til-folk-samarbeidet og være pådriver for at Norge, til tross for sanksjoner, opprettholder dialogen med Russland.

Barentsregionens naturressurser er av stor interesse for kommersielle aktører. Kommersiell utvinning av naturressursene vil ofte true urfolks tradisjonelle næringer og kultur nettopp fordi urfolksrettigheter ikke ivaretas i henhold til internasjonale konvensjoner og standarder. Innføring og bruk av etiske retningslinjer for økonomisk virksomhet i urfolksområder vil bidra til å redusere trusselen mot urfolksnæring og -kultur.

Mål:

- Samarbeide med samene på tvers av landegrensene, med et særskilt fokus på samene som bor på Kolahalvøya.
- Samhandle med andre folk og urfolk i Barentsområdet.

Strategier:

- Fremme urfolks rettigheter i forhold til ny utvinningsbasert industri i Barentsregionen.
- Bidra til å trygge urfolks kultur og livsgrunnlag i Barentsregionen.
- Prioritere ressurser til finansiering av politisk deltakelse for samene som bor på Kolahalvøya til Samisk parlamentarisk råd, Barentssamarbeidet og på andre relevante internasjonale arenaer.
- Prioritere virkemidler over Sametingsbudsjettet til internasjonale tiltak gjennom tilskudd til kulturtiltak som særskilt inkluderer samene som bor på Kolahalvøya i Russland.
- Støtte samene på Kolahalvøya i deres arbeid for å fremme sin egen politiske, rettslige, økonomiske, sosiale og kulturelle utvikling.
- Bistå i prosessen knyttet til Árran Lulesamisk senter sitt prosjektarbeid med å kartlegge og evaluere etiske retningslinjer for økonomisk aktivitet i nord.

3.3 FNs URFOLKS- OG MENNESKERETTIGHETER

Urfolk har rett til å benytte fullt ut av de grunnleggende menneskerettigheter som anerkjennes i FN-pakten, verdenserklæringen, internasjonale rettighetskonvensjoner eller allment bindende og aksepterte menneskerettigheter.

Sametingspresident Aili Keskitalo taler i FN

Foto: Hege Fjellheim

Det kreves en særskilt politikk og reguleringer fra statenes side som anerkjenner, styrker og verner urfolks rettigheter og som opprettholder urfolks rett til å bestemme over sin egen utvikling. Sametingets rolle er å bidra til at urfolks rettigheter implementeres i nasjonale og internasjonale sammenhenger. All implementering må skje i samarbeid, dialog og konsultasjoner med berørte urfolk. Sametinget er derfor avhengig av dialog og samarbeid med statlige myndigheter for å oppnå egne målsettinger.

Sametinget arbeider i forhold til flere FN-organer lokalisert både i Genève og New York, herunder Menneskerettighetsrådet og hovedforsamlinga. Etter behov har Sametinget kontakt med FNs Spesialrapportør for urfolks rettigheter, FNs Permanente forum for urfolkssaker, og FNs Ekspertmekanisme for urfolks rettigheter. Disse tre urfolksmekana-

nismene koordinerer innsatsen på urfolksområdet internasjonalt. EMRIP, FNs Ekspertmekanisme for urfolks rettigheter, har samme akkrediteringsordning gjennom FNs økonomiske og sosiale råd som FN Permanente forum for urfolkssaker har. Frem til nå har Sametinget deltatt gjennom Norges delegasjon til EMRIP sesjonene. Sametinget må ha en god tverrfaglig og allsamisk dialog for å bidra til arbeidet for de tre urfolksmekanismene på god måte. Sametinget vil bidra til arbeidet med at EMRIP kan endres til å bli et overvåkingsorgan for implementeringen av FNs erklæring om urfolks rettigheter, eller at en frivillig rapporteringsmulighet til erklæringen etableres.

Høsten 2014 vedtok Stortinget ny grunnlov der menneskerettigheter fikk en mer fremtredende rolle, men samenes status som eget folk og urfolk ble ikke stadfestet i Grunnloven. Både Finland og Sverige har grunnlovsfestet samens status som folk og urfolk. Det vil være naturlig at også Norge følger den samme rettsutvikling som nabolandene og stadfester samenes urfolksstatus i Grunnloven.

Stortinget vedtok våren 2015 lov om nasjonal institusjon for menneskerettigheter. Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter har som hovedoppgave å fremme og beskytte menneskerettighetene i tråd med Grunnloven, menneskerettsloven og den øvrige lovgivning, internasjonale traktater og folkeretten for øvrig. Den nasjonale institusjonen for menneskerettigheter skal også overvåke og rapportere på urfolksrettigheter og deres kompetanse og kapasitet på urfolksrettigheter må sikres og styrkes fremover.

Sametinget har gjennom sitt arbeid på den internasjonale arenaen etablert et nært samarbeid med representative urfolksorganisasjoner, stater eller andre organisasjoner og institusjoner. FNs permanente forum for urfolkssaker har syv definerte sosiokulturelle urfolksregioner: (1) Afrika, (2) Asia, (3) Mellom- og Sør-Amerika og Karibia, (4) Arktisk, (5) Sentral- og Øst-Europa med Russland, Sentral-Asia og Kaukasus, (6) Nord-Amerika og (7) Stillehavsområdet. Sametinget bygger allianser både blant urfolk og stater og deltar i det bilaterale samarbeidet. Et godt eksempel på at vi har fått det til er det globale samarbeidet gjennom den globale koordineringsgruppa som virket frem til Verdenskonferansen om urfolk (WCIP 2014). En rekke stater bidro aktivt til å få konferansen gjennomført med et innhold i sluttdokumentet, som urfolk verden over kunne akseptere. Sluttdokumentet fra Verdenskonferansen om urfolk bygger på Sluttdokumentet fra Alta 2013-konferansen. Særlig samene og inuittene, som utgjør den arktiske regionen i FN, har god dialog, og vi kan dra veksler på hverandres erfaringer og kontakter.

For samene kan en presset ressursituasjon vurderes løst ved at man samarbeider med andre samiske representative organisasjoner om representasjon under internasjonale møter. Et samarbeid kan fungere der man er politiske enige om tema som behandles på det internasjonale møtet. Eksempelvis kan man vurdere et slikt samarbeid mellom Sametinget og Samerådet ved deltakelse i Permanente forum og Ekspertmeke-

nismen for urfolks rettigheter. Fra tidligere har man gode erfaringer med samarbeid både innenfor den Arktiske region og gjennom samarbeidet i prosessen mot verdenskonferansen om urfolk 2014.

Sametingets arbeid med å rapportere til menneskerettighetskonvensjoners overvåkingsorganer, se vedlegg nr. 1 punkt 2, vil styrkes fremover. Dette vil berøre alle fagområder som omhandler samenes sivile, politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter.

Det å utvikle og få på plass selvstendig deltakerstatus for Sametinget i internasjonale fora som behandler urfolksspørsmål, vil prioriteres fremover. Hensikten er å sikre at vi på full og effektiv måte kan delta i beslutningsprosesser som berører samiske spørsmål.

Mål:

- Rettighetene som er anerkjent i FNs erklæring om urfolks rettigheter er implementert i lovverk og praktisk politikk som påvirker vår og andre urfolks hverdag.
- Urfolks representative politiske organer styrkes og anerkjennes av de respektive statene, slik at urfolk kan utøve selvbestemmelse over egen utvikling, samt fremme sine rettigheter og interesser nasjonalt og internasjonalt.
- Urfolks representative selvstyreorganer har selvstendig deltakerstatus i FN-møter som berører urfolksspørsmål.
- Internasjonal representasjon i FN for å fremme samiske interesser og rettigheter.

Strategier:

- Fremme urfolks- og menneskerettigheter i vårt daglige arbeid, og særskilt i arbeid med sametingsbudsjettet.
- Bidra til å styrke implementeringen av FNs erklæring om urfolks rettigheter ved å følge opp sluttdokumentet fra Verdenskonferanse om urfolk 2014.
- Styrke og utvikle bruken av FNs overvåkingsmekanismer.
- Følge opp overvåkingsmekanismenes anbefalinger i dialog med statlige myndigheter.
- Styrke egen kapasitet og økonomiske rammer for å utvikle vårt internasjonale arbeid.
- Følge opp sluttdokumentet fra Verdenskonferansen om urfolk 2014 gjennom aktiv deltakelse i statlige FN-delegasjoner.
- Arbeide for grunnlovsfestelse av samenes status som et eget folk og urfolk
- Gjennom dialog med Stortinget sikre og styrke urfolkskompetanse og -kapasitet i Nasjonal institusjon for menneskerettigheter
- Styrke kommunikasjonen om Sametingets internasjonale arbeid i ulike FN-fora ut til det sivile samiske samfunnet.

3.4 LIKEVERD OG SOLIDARITET

Likestilling er relevant for alle, uavhengig av politisk, sosial og kulturell kontekst.

Likestilling dreier seg om makt og muligheter, og om at ingen skal fratas mulighet til å hevde sine rettigheter og bruke sine ressurser. Sametinget er opptatt av at urfolk skal ha like rettigheter og muligheter som den øvrige befolkning i en stat og at statene implementerer urfolks rettigheter.

Det fins flere eksempler på at urfolksrettens minstestandarder ikke er oppfylt av myndigheter. I Norge er det ikke oppnådd en reell likestilling mellom samiske språk og norske språk. Andre urfolk opplever liknende eller verre utfordringer. Flere urfolksspråk er utrydningstruet. Andre aktuelle områder er negativ forskjellsbehandling innenfor helse, barnehage, utdanning, sysselsetting, beskyttelse mot overgrep, økonomi, næringer, språkbruk, eller urfolks tilgang til og bruk av tradisjonelle landområder og territorier med tilhørende ressurser. Dette er fagområder Sametinget jobber med daglig for å sikre gode premissgrunnlag, og som gjenspeiles i sametingsbudsjettet, oppbyggingen av sametingets administrasjon og fordeling av ansvarsområder for sametingsrådets president og medlemmer.

Det å verne om sårbare grupper og kulturer i samfunnet, som urfolksgrupper og deres kulturer, kan innebære at urfolks interesser særskilt må vektlegges før politikk, lover eller vedtak som berører dem gjennomføres. Dette kan innebære at urfolk må behandles annerledes enn storsamfunnets befolkning gjennom en aktiv og positiv forskjellsbehandling. Slike beslutninger skal alltid gjennomføres i dialog og samarbeid med berørte urfolk.

Ulike grupper innenfor en befolkning har egne interesser og utfordringer som det vil være naturlig å fokusere på for å sikre at deres menneskerettigheter blir respektert. Sametinget vil støtte opp om særskilte grupper i befolkningen, som eldre, kvinner, barn, ungdom, og personer med nedsatt funksjonsevne. Vi er opptatte av at deres rettigheter skal ivaretas gjennom praktisk politikk og rettsanvendelse. Videre ønsker vi å være tydelige på at likestillingen skal sikres alle og være uavhengig av individers seksuelle orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Økt åpenhet, kunnskap og holdningsendringer er viktig både lokalt, nasjonalt og regionalt. Dersom standarder heves for en hel folkegruppe vil det slå ut positivt både kollektivt og individuelt. Staters gjennomføring av FNs erklæring om urfolks rettigheter vil kunne styrke grupperingers rettigheter. Sametinget kan styrke dialogen med myndigheter om ivaretagelsen av rettighetene til samiske barn, ungdom, eldre, kvinner, menn, og individer med enten funksjonsnedsettelser eller ulik seksuelle legning og kjønnsidentitet. En bevisst bruk av rapporteringsmulighetene til overvåkingsmekanismer for internasjonale konvensjoner er viktig og kan styrkes. Samtidig vil internasjonale møter som omhandler deres situasjon være relevant å delta på, også for å opprettholde dialogen og utveksle informasjon med andre om samme saksfelt, samt å sikre deres rettigheter.

Deltaker på COP 21

Foto: Corinne Svala

Solidaritet handler om samhörighet, fellesskap, gjensidig ansvar og felles mål. Solidaritetstanken handler om å handle ut fra mer en egeninteresse. Det samiske folk har på mange måter nådd lenger i sin rettighetskamp enn andre urfolk, men deler samtidig like utfordringer. Det er derfor viktig at Sametinget som samenes representative organ går foran og viser solidaritet med andre urfolk og deres kampsaker". Det er mange måter å jobbe solidarisk på, og det er en oppgave som utvikler seg med tiden. Klassisk utviklingssamarbeid omtales ofte som bistand. Det kan skje i form av finansiell støtte, materiell støtte, eller overføring av personell og kunnskap. Bistand kan komme i form av nødhjelp i en humanitær krise, eller med formål å skape langsiktig økonomisk og

sosial utvikling. Historisk har bekjempelse av fattigdom vært det viktigste målet med bistanden. I Norge er Norad direktoratet for utviklingssamarbeid. De er en fagetat under Utenriksdepartementet, og skal sikre kvalitet i norsk bistand. Sametinget gir også bistandsmidler ved å støtte Mama Sara Education Foundation.

Det å yte støtte gjennom bistandsmidler er ikke den eneste måten å jobbe solidarisk på. Sametinget bruker tid og ressurser innenfor det internasjonale arbeid med å styrke rammeverk for verdens urfolk gjennom menneskerettigheter. Gjennom vårt arbeid er vi med på å påvirke sentrale aktører, som utenriksdepartementet, Statens pensjonsfond utland og statlige norske selskaper. Vi forutsetter at norske selskaper og investeringer i andre urfolksområder følger menneskerettighetene, herunder internasjonal urfolksrett.

Trender og retningslinjer i norsk bistandspolitikk påvirker verdens urfolk. Det er derfor viktig at Sametinget sørger for at denne politikken utføres i tråd med urfolks deltagelse og samtykke, basert på deres behov og prioriteringer for utvikling. Økt fokus på næringslivsinvesteringer som en del av norsk bistandsstrategi må ikke gå på bekostning av urfolks rettigheter til f.eks. landområder og territorier.

Ressursutvinning på urfolksområder er et økende problem og utgjør den største trusselen urfolks materielle og kulturelle livsgrunnlag. Det samiske folk vet selv at det er avgjørende å ha tilgang til, og kontrollere sine landområder for å fortsatt kunne eksistere som folk. Sametingets får ofte henvendelser fra urfolksaktører som opplever at deres rettigheter brytes gjennom norsk næringsvirksomhet. Sametingets solidaritetsarbeid bør prioritere å støtte saker der urfolks rettigheter brytes i forbindelse med arealinngrep, særlig der norske interesser er involvert. Sametinget har i samarbeid med andre samiske institusjoner og organisasjoner mye erfaring med dialog og konflikt med næringsaktører (statlige og private), og har vist seg å ha sterk innflytelse.

Urfolk i store deler av verden hører til de mest marginaliserte grupper, både økonomisk, sosial, kulturelt, sivilt, politisk eller språklig, åndelig, humanitært eller på annen måte.

Det må arbeides aktivt for å minske fattigdom blant urfolk. Sametinget vil oppfordre stater til å bidra til fattigdomsbekjempelse. Kunnskapsgrunnlaget for solidaritetsarbeid og utvikling av Sametingets mulighet til et solidarisk ansvar kan styrkes gjennom nettverksbygging og utdanning. Sametinget anser sitt bidrag som vertskap for den globale forberedende urfolkskonferansen i Alta i 2013 som et solidarisk bidrag til verdens urfolk. Gjennom Sluttdokumentet fra WCIP 2014 vil tiltak komme mange urfolk til gode på verdensbasis. Det å lage nasjonale handlingsplaner, strategier og tiltak i tråd med Sluttdokumentet for WCIP 2014, vil kunne forbedre urfolks situasjon i verden.

Sametinget vil foreta nøye vurderinger før eventuelle solidaritetsytringer gis, med god kildesjekk og gjerne dialog med berørte parter.

Mål:

- Vise solidaritet med andre urfolk.
- Etablere global finansieringsordning for urfolks internasjonale engasjement som forvaltes av urfolk.
- Påvirke norsk utviklingspolitikk (bistands- og menneskerettighetsarbeid) for å sikre urfolks selvbestemmelse, behov og prioriteringer i utviklingsarbeidet.
- Styrke nettverk og informasjonsflyt med urfolk i alle regioner.

Strategier:

- Styrke og utvikle egen og andre urfolks likeverdighet og likestilling gjennom solidaritet.
- Ha fokus på implementering av urfolks rettigheter
- Fremme likestillingsperspektivene.
- Sikre rammene og prioritere ressurser for solidaritetsvirksomhet.
- Utvikle og bruke nettverk.
- Iverksette særlige tiltak for å inkludere særskilte grupper i det samiske samfunnet i arbeidet med å styrke deres likestillingsrettigheter.
- Vurdere og utføre solidaritetsytringer.
- Følge opp og påvirke norsk utviklingspolitikk. Be om at "Norsk innsats for å styrke arbeidet med urfolk i utviklingssamarbeidet" (UD) fra 2004 oppdateres etter sluttokumentet fra Verdenskonferansen.
- Følge opp og påvirke regjeringens arbeid med Nasjonal Handlingsplan for Næringsliv og Menneskerettigheter for å sikre næringslivets ansvarliggjøring og ivaretagelse av urfolk rettigheter gjennom investeringer.
- Bistå urfolk som opplever at norske investeringer bryter med folkeretten.

3.5 GLOBALE UTFORDRINGER SOM BERØRER URFOLK

Verdenssamfunnet har gjennom FN slått fast at det må arbeides målrettet og bredt for å finne felles løsninger på globale utfordringer som klimaendringer, tap av biologisk mangfold, utslipp av miljøgifter, ressursutnyttelse og helseproblemer, samt til utviklingssamarbeidet der fattigdomsbekjempelse er hovedmålet. I tillegg krever den globale befolkningsveksten et stadig større fokus på en bærekraftig utvikling. Det er et stadig økende press på verdens naturressurser. Sammenhengene mellom miljø og utviklingsutfordringene krever en politikk som integrerer økonomi, sosial utvikling og miljø.

Formålet med FNs konvensjon om biologisk mangfold (CBD) fra 1992 er bevaring og bruk av biologisk mangfold. Konvensjonen oppmuntrer til en rettferdig fordeling av de fordeler som bruken av biologisk mangfold gir.

Koblingen mellom tilgang til genressurser og urfolks tradisjonelle kunnskaper om dem er et sentralt element i Nagoya-protokollen under CBD. Selv om protokollen gir stor

Deltaker på COP 21

Foto: Corinne Svala

grad av fleksibilitet til nasjonal tilpasning, så styrker den urfolks rettigheter på mange områder.

Sametinget har gjennom den norske delegasjonen deltatt i det internasjonale arbeidet med konvensjonen om biologisk mangfold, både på partsmøtene, i arbeidsgruppen for tradisjonell kunnskap under artikkel 8 (j) og i arbeidet med Nagoya-protokollen. Vi har jobbet for at statene skal respektere, bevare og opprettholde urfolks tradisjonelle kunnskaper. En forutsetning for å kunne oppfylle denne forpliktelsen er kjennskap til kunnskapen. Dette innebærer bl.a. at de som innehar kunnskapen må bli hørt i beslutningsprosesser og politikkutforming om naturressurser i områder der urfolk bor og utøver sine næringer. I Norge har vi kommet et stykke på vei med implementering av CDB artikkel 8(j) om tradisjonell kunnskap ved gjennomføringen av naturmangfoldloven.

FNs klimakonvensjon (UNFCCC) fra 1992 utgjør rammen for det internasjonale klimasamarbeidet. Hvert år arrangeres klimatoppmøter for alle som har signert på klimakonvensjonen. Det forhandles om en ny klimaavtale som skal gjelde for alle land. Målet er å bli enige om en ny avtale som skal tre i kraft i 2020. Denne avtalen vil være juridisk bindende. Den nye klimaavtalen skal etter planen bli vedtatt på det 21.klimatoppmøtet i Paris i 2015.

Klimaendringer angår urfolk fordi urfolk ofte lever nært naturen og således i fronten av klimaendringene. Dette gjelder særskilt for urfolk i Arktisk, der klimaendringene skjer raskt. I tillegg er regnskogene og andre skogområder viktige i en klimasammenheng fordi de binder klimagasser. Disse skogene er leveområder for mange av klodens over 360 millioner urfolk.

Sametinget inngikk i den norske delegasjonen til partsmøtene på UNFCCC i perioden 2009-2013. Her jobbet vi særskilt for å styrke urfolks rettigheter i arbeidet med REDD+ innsatsen som omhandler å redusere utslipp fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland, og som også inkluderer bærekraftig skogforvaltning, skogbevaring og økning av karbonholdet i eksisterende skoger. For oss handlet det om å fremme en bærekraft utvikling for urfolk som lever av og i de tropiske skogene. Sametinget arbeidet for at Norge skulle vektlegge menneskerettighetene i klimaforhandlingene, for at urfolksperspektivet skulle fremmes der det var relevant og for at ILO-169 skulle legges til grunn for Norges posisjoner i forhold til rettighetene til urfolk.

På de to siste klimatoppmøtene har ikke Sametinget prioritert deltakelse. Urfolksperspektivet i klimaforhandlingene er nedtonet etter at det ble bestemt på det 19. partsmøtet at de langsiktige klimatiltakene skulle avsluttes, og følges opp under nasjonal implementering. I forhold til klimatilpasning og klimafinansiering, herunder Det grønne fondet, er selvsagt urfolksperspektivet fremdeles relevant i de videre forhandlingene. Men hovedfokuset fremover vil være å få på plass en avtale om utslippsreduksjoner i 2015.

Vi ser at en relativt stor urfolksdelegasjon fremdeles følger klimaforhandlingene. Det gjelder særlig urfolk fra Sør-Amerika og Asia. Det forventes at det kommer representanter for opptil 100 urfolk på det 21. klimatoppmøtet i Paris i begynnelsen av desember 2015. Ettersom samene er det eneste urfolket i Europa, forventes det at det samiske folket er tilstede i Paris som en slags vertskap for andre urfolk. Sametinget har snakket med Samerådet om et samarbeid rundt et opplegg i Paris, slik vi gjorde på det 15. partsmøtet i København i 2009. Da inngikk også inuittene i et slikt samarbeid.

Verdens urfolk opplever både direkte og strukturell diskriminering. FNs rasediskrimineringskonvensjon (CERD) skal sørge for at grupper uavhengig av bakgrunn skal ha de samme mulighetene og rettighetene. Også i Norge vil man oppleve strukturell diskriminering og rasisme mot både samer og andre minoriteter. Enhver regjering i Norge er ansvarlig for å bekjempe diskriminering og rasisme, og Sametinget vil følge opp FNs evaluering av Norges innsats mot diskriminering og rasisme.

Verdensorganisasjonen for immaterialrett (WIPO) er et av FNs spesialorgan, og fremmer internasjonal beskyttelse av immaterialrett og samarbeid vedrørende copyright, varemerker, industriell design og patenter. Samisk parlamentarisk råd er observatør i WIPOs mellomstatlige komité om immaterialrett, genetiske ressurser, tradisjonell kunnskap og kulturuttrykk (WIPO/GTRK/IGC). Det forhandles her om et internasjonalt instrument for disse rettighetene. Sametinget informeres og gir innspill til Norges forhandlingsdelegasjon, samt deltar i delegasjonen ved behov og når vi har administrativ kapasitet tilgjengelig.

Sametinget arbeider for løsninger som skal sikre effektiv beskyttelse av rettigheter og interesser til urfolk når det gjelder tilgang til og utnyttelse av tradisjonell kunnskap og tradisjonelle kulturuttrykk. Vi støtter bindende regler som pålegger statene å innføre et rettslig beskyttelsessystem der urfolk og lokalsamfunn gis eksklusive rettigheter over kunnskap og enerett til kulturuttrykk de har utviklet.

Generalforsamlingene i WIPO har i 2014 stilt forhandlingene i den mellomstatlige i bero i 2015, men det forventes at det kommer en ny beslutning om at forhandlingene starter opp igjen i 2016.

Norge har syv steder på UNESCOs verdensarvliste. Hvert land utarbeider en liste med forslag over steder som man kan tenke seg å nominere. Denne forslagslisten kalles tentativ liste. Sametinget arbeider for å få fire kulturminneområder i varangersamenes gamle bosetnings- og bruksområder vurdert for verdensarvlista som et kombinert verdensarvsted under fellesnavnet Várjjat siida. Det fredete kulturminneområdet Ceavccageađgi/Mortensnes i Nesseby kommune er hovedsted, og i tillegg kommer boplassen Ruovdenjunlovta/Gropbakken, også i Nesseby kommune, fangstgropsystemet på Gollevárre i Tana kommune og fangstanlegget på Noiddiidčearru/Kjøpmannskjølen i Båtsfjord kommune, der Sametinget i samarbeid med Finnmark fylkeskommune har gjennomført et omfattende registrerings- og kartleggingsarbeid.

Sametinget har forventninger om at Ceavccageađgi/Mortensnes med de tilknyttede områdene kommer med på Norges tentative verdensarvliste raskt, slik at nominasjonsarbeidet kan igangsettes. Dette vil styrke lista ved at arktiske urfolk blir bedre representert, samt synliggjøre samisk kultur og styrking av samisk identitet.

Trender i den globale økonomien påvirker urfolks klimautfordringer, men også eierskap, tilgang til og bruk av naturressurser. Etterspørsel etter metall, mineraler, skog, vann, jord og andre ressurser øker presset på urfolks territorier og truer urfolks materielle og kulturelle livsgrunnlag. Utvinning av naturressurser skjer ofte i strid med urfolks rett til selvbestemmelse over sine landområder. Sametinget skal støtte urfolk representative institusjoner og deres krav om at retten til konsultasjon og fritt og informert samtykke overholdes ved planer og inngrep som vil påvirke deres liv og landområder. Dette fremheves også særlig i sluttdokumentet fra verdenskonferansen.

Mål:

- Ha kunnskap og høy oppmerksomhet om årsaker til, og effekter av klimendringer på urfolk.
- Sikrer beskyttelse av rettigheter knyttet til tradisjonell kunnskap og tradisjonelle kulturuttrykk.
- Etablere Várjjat siida som et samisk verdensarvsted.

Strategier:

- Delta på klimaforhandlingsmøter i Europa når vi har en rolle som vertskap for verdens urfolk, og ellers når det er relevante forhandlingstema om klimatilpasning, klimatiltak og klimafinansiering som berører urfolk.
- Følge opp arbeidet om tradisjonelle kunnskap og kulturuttrykk i CBD, WIPO og Nordisk samekonvensjon.
- Arbeide for en oppføring på Norges tentative liste og delta aktivt i det påfølgende nominasjonsarbeidet.
- Følge opp Norges arbeid mot diskriminering og rasisme og utarbeide egen rapport til CERD ved behov
- Aktivt bidra til etableringen av Árbiediehtoguoovddáš - senter for samisk tradisjonskunnskap som et ledd i styrkingen av arbeidet med å dokumentere og sikre samisk tradisjonell kunnskap, og støtte oppom miljøer som arbeider med tradisjonell kunnskap.

Sametingsbygget i Karasjok

Foto: Jan Helmer Olsen

4. ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER

Både kapasitet og økonomi tilsier at vi fortløpende må gjøre vurderinger og prioritere deltakelse på de internasjonale arenaene som gir best uttelling i forhold til å sikre og utvikle urfolks rettigheter. Det er viktig å ha oppmerksomhet på hvordan vi på effektiv måte kan videreutvikle solidaritetsarbeidet med andre urfolk og ivareta våre felles interesser. Denne meldingen skal fungere som et verktøy til gode løsninger i Sametingets internasjonale arbeid.

I 2015 ble det bevilget 889 millioner til samiske formål over statsbudsjettet. Sametinget disponerer 426 millioner kroner av denne overføringen. Sametingsbudsjettet 2015 inneholder eget kapittel om virkemidler til samisk samarbeid og internasjonalt arbeid. Her er det avsatt 2,5 millioner i økonomiske virkemidler. Videre er det andre finansielle midler gjennom tilskudd til internasjonale tiltak som prioriteres under kulturtiltak. I tillegg påregnes de administrative ressurser i avdelingen for rettigheter og internasjonale saker, som totalt disponerer 10 årsverk. Ellers berører samisk samarbeid og internasjo-

nalt arbeid de fleste fagområder i Sametingets virksomhet. Derfor er det strategier og tiltak også i andre kapitler i budsjettet. Vi vil følge opp resultatene fra WCIP 2014, og budsjettet er i den anledningen et sentralt virkemiddel.

For å fremstå som mest mulig uavhengig finansierer Sametinget sitt internasjonale engasjement over eget budsjett. I lys av vår rett til selvbestemmelse prioriterer vi hvilke internasjonale møter vi deltar på. Vi har en stadig økende etterspørsel for å bidra på møter som statlige myndigheter arrangerer med andre land der urfolksperspektivet er sentral. Det gjelder særlig stater og urfolk i Mellom – og Sør-Amerika som har ratifisert ILO-169, og som ønsker å lære om samisk erfaringer med konsultasjoner og rettigheter til land og ressurser. I en del tilfeller kan det være en god løsning at andre aktører enn Sametinget presenterer temaer som angår samisk språk, kultur og samfunnsliv. Vi har aktuelle institusjoner som Sámi allaskuvla, Gáldu, Árran/Sáminorth med flere som kan gjøre dette. I andre tilfeller vil være naturlig at det er Sametinget, som et representativt organ for samene i Norge, møter urfolk fra andre deler av verden.

Innholdet i meldingen ikke vil ikke føre til noen endringer i Sametingets administrative organisering i arbeidet med internasjonale saker. De prioriterte innsatsområdene vil kunne dekkes ved omdisponeringen innenfor Sametingets gitte budsjettrammer. Meldingen vil følges opp i Sametingets årlige budsjetter, i handlingsplan og i oppfølgingsnotater. Oppfølgingen vil være nært knyttet til utviklingen av Samisk parlamentarisk råd, og løpende prosesser internasjonalt.

Behandlingen av saken ble avsluttet 24.09.15 kl. 11.20

Notat - Innføring i Sametingets internasjonale arbeidsområder

INNHALDSFORTEGNELSE

1.	Sametingets internasjonale arbeid	34
2.	Rammeverk	35
2.1	Nasjonale rammer	35
2.2	De forente nasjoner – FN	36
2.2.A	Konvensjoner og andre instrumenter	37
2.2.B	Overvåking og tilsyn	41
2.3	Den europeiske union - EU	46
2.4	Europarådet	47
2.5	Arktisk råd,.....	48
2.6	Barentssamarbeidet	49
2.7	Allsamiske rammer	51

1 SAMETINGETS INTERNASJONALE ARBEID

I Sametingets jubileumsbok, Sametinget 25 år, redegjøres det for hvordan samer og andre urfolk historisk sett har funnet sin rolle i FN-systemet. Nordisk Sameråd (nå Samerådet) har siden 1956 stått for det nordiske samiske samarbeidet og for internasjonalt samarbeid gjennom Verdensrådet for urfolk (1975) og i FN-systemet. Etter rådføring med Samerådet påtok Sametinget seg gradvis internasjonale oppgaver.

Samerådet (grunnlagt i 1956, tre år etter den første interasjonale samiske konferansen i Jokkmokk) er en anerkjent internasjonal urfolksaktør. Rådet er en uavhengig kulturpolitisk og politisk fellessamisk organisasjon, og et samarbeidsorgan for de samiske organisasjonene i Finland, Norge, Sverige og på Kolahalvøya i Russland. Samerådet gjorde en stor innsats i forhandlingene om ILO-konvensjon nr 169, som dannet et gjennombrudd i internasjonal rett for urfolk da den ble vedtatt (1989).

Den internasjonale urfolksmobiliseringen på 1960- og 70-tallet var viktig for samebevegelsens framvekst og samisk organisasjonsbygging, og i Norge ikke minst for Alta-kampen. Mobiliseringen resulterte i etablering av sameting i Finland (1973/1996), Norge (1989) og Sverige (1993). I Norge ble Samerettsutvalgets (oppnevnt i 1980) forslag iverksatt ved sameloven (1987) og Grunnlovsparagraf 110a (1988). I 1990 ble samelovens språkregler vedtatt og ILO-konvensjon nr 169 ble ratifisert. Sametingene i Finland, Norge og Sverige opprettet et felles samarbeidsorgan, Samisk parlamentærisk råd (SPR) i år 2000. SPR er et viktig i det nordiske samarbeidet, og deltar i ulike internasjonale fora.

Samene bidro aktivt da FNs tre urfolksmekanismer ble etablert. FNs Permanente forum for urfolkssaker (2001), FNs spesialrapportør for urfolks rettigheter (2001) og FNs Ekspertmekanisme for urfolks rettigheter (2008) koordinerer FNs innsats på urfolksområdet. Det var historiske begivenheter for samene da Sametingets første president, professor Ole Henik Magga, ble valgt til Permanent forums første leder (2002- 2004), og da jurist John Bernhard Henriksen fra Kautokeino ledet Ekspertmekanismen fra 2008.

Sametinget deltar på møter i FN-systemet der urfolksperspektivet er sentralt, som FNs menneskerettighetsråd og FNs Generalforsamling. Sametingets skyggerapporter til overvåkingsorganer for menneskerettigheter bidrar til oppmerksomhet om rettighetsanvendelsen ovenfor det samiske folk. Sametinget deltar også på arenaer der nordområdepolitikk drøftes, som i Barentssamarbeidet (opprettet i 1993) og Arktisk råd (opprettet i 1996). Sametingene deltar på Arktisk råds møter gjennom sine respektive lands delegasjoner. SPR har i 2014 søkt om permanent deltakerstatus.

Sametingets internasjonale engasjement gjelder for mange politikkområder som påvir-

ker samiske interesser og samiske samfunn. I en del internasjonale møter inngår vi som del av statens delegasjoner, og andre ganger representerer vi vårt folks interesser som Sametinget alene. Sametinget har en avtale med Utenriksdepartementet som regulerer delegasjonsforholdet ved møter¹. Sametinget er opptatt av å fremstå som en selvstendig aktør, og vi arbeider for at urfolks representative organer, som urfolksparlamentet, får tilgang og akkreditering til FN-møter gjennom FN-systemet på selvstendig grunnlag.

2. RAMMEVERK

Sametingets arbeider både nasjonalt og internasjonalt. Selv om vi er en del av et internasjonalt samarbeid hvor folkeretten utvikles, så er en sentral del av folkeretten knyttet til staters oppfølging og virkeliggjøring av rettighetene på nasjonalt nivå.

2.1. NASJONALE RAMMER

En del av Sametingets oppgave nasjonalt er å bidra til å ta i bruk urfolks rettigheter innenfor Norges interne rett. Et godt samarbeid og reelle konsultasjoner med statlige myndigheter er en forutsetning for å få til en intern rettslig og politisk utvikling som sikrer samiske rettigheter.

Det nasjonale lovverket vil måtte endres og brukes innenfor de internasjonale forpliktelser Norge har overfor det samiske folk. Norsk rett bygger i hovedsak på det dualistiske prinsipp, hvor folkeretten må inkorporeres eller transformeres gjennom egne prosesser inn i den nasjonale retten. For eksempel kan internasjonale rett inntas i den interne retten gjennom lov eller forskrift. Samtidig rettleides bruken av menneskerettsstandarden av presumsjonsprinsippet, hvor man legger til grunn at norske regler er i samsvar med folkerettslige forpliktelser og at man tolker internretten slik at den ikke kommer i motstrid med folkeretten. Enkelte lover følger sektormonoismeprinsippet, hvor deler av folkeretten automatisk blir nasjonal rett, som for finnmarksloven.

I norsk rett er det flere eksempler på at urfolks rettigheter er inkorporert til internretten. I menneskerettsloven er urfolksretten og menneskerettighetene gjennom flere konvensjoner gitt forrang foran nasjonal lovgivning, se del 5.2. Videre inneholder finnmarksloven, naturmangfoldsloven, mineralloven, plan- og bygningsloven, diskrimineringsloven, likestillingsloven, reindriftsloven og ikke minst sameloven og Grunnloven bestemmelser inkorporert fra folkeretten og skal ivareta samenes rettigheter ved lovanvendelsen.

¹) Retningslinjer om Sametingets internasjonale representasjon gjennom Norges delegasjon overfor organer i FN-systemet, datert 27.06.2013

Ingen nasjonal lovgjennomgang ble utført etter at FNs erklæring om urfolks rettigheter ble vedtatt i 2007. Det foreligger derfor ingen vurdering, foretatt i dialog og samarbeid med Sametinget, av hvorvidt den interne retten faktisk er innenfor urfolks internasjonale menneskerettigheter. En oppfølging av sluttokumentet til verdenskonferansen 2014 vil kunne bidra til en slik nødvendig gjennomgang. Sametinget mener at det gjenstår arbeid med å få intern rett til å gjenspeile folkerettens minstestandarder. I Sametingets samtykkevedtak til finnmarksloven i 2005, fremhevet man forventninger om at det igangsettes en helhetlig gjennomgang av relevante lover, slik at også disse er i samsvar med folkeretten og finnmarksloven. Mineralloven fra 2009 er ikke innenfor folkeretten. Det er viktig å få forutsigbare rammer om Samerettsutvalget II-prosessen, hvor man også er enige om tidsperspektivet. Samtidig er det essensielt at den kommende nordiske samekonvensjonen inneholder bestemmelser som ivaretar våre grunnleggende rettigheter og sikrer at vi består som et eget folk i fremtiden.

2.2 DE FORENTE NASJONER - FN

FN bygger på FN-pakten av 1945. Det er vanlig å dele FN-organene i to hovedkategorier: de paktbaserte og de konvensjonsbaserte.

De seks paktbaserte hovedorganene er (1) Generalforsamlinga, (2) Det økonomiske og sosiale rådet (ECOSOC), (3) Sikkerhetsrådet, (4) Sekretariatet med Generalsekretæren, (5) Tilsynsrådet og (6) Den internasjonale domstolen. De paktbaserte organene er mer politisk rettet i sin virksomhet enn de konvensjonsbaserte. Den mellomstatlige oppfølging av menneskerettigheter kan skje gjennom politiske vurderinger og uavhengig av om berørte stat(er) har ratifisert en aktuell menneskerettighetskonvensjon eller ikke.

De konvensjonsbaserte organene er etablert i henhold til bestemmelsene i konvensjonene. Organenes virksomhet styres i tråd med konvensjonens innhold og er rettslig preget. Implementeringen av menneskerettighetskonvensjonene overvåkes av hver sin ekspertkomité. Det er kun stater som har ratifisert konvensjonene som kan overvåkes. Disse komiteene utarbeider rådgivende anbefalinger til statspartene.

FN har en rekke fond, programmer og særorganisasjoner. Disse dekker ulike fagfelter som utvikling, humanitær innsats, landbruk, helse, industri etc. Fond og programmer (f.eks. UNICEF, UN-Women og UNDP) er underlagt FNs generalforsamling. Særorganisasjoner (f.eks. ILO, WHO, FAO, UNESCO, WIPO) er medlemsorganisasjoner med egne styrende organer. Andre eksempler på underliggende organer til hovedorganene er (1) Menneskerettighetsrådet for generalforsamlinga, (2) FN høykommissær for menneskerettigheter og (3) FN permanente forum for urfolkssaker, som er underlagt ECOSOC. Det er seks faste komiteer som forbereder saker til generalforsamlinga, som deretter vurderer sakene og fatter vedtak.

FNs frivillighetsfond for urfolk ble etablert i 1985 for å assistere urfolks deltakelse i arbeidsgruppen for urfolk/ Working Group of Indigenous Populations. I senere tid er mandatet endret til å gjelde støtte for deltakelse for urfolksrepresentanter ved Permanente forum for urfolkssaker, Ekspertmekanismen for urfolksrettigheter, menneskerettighetsrådet og menneskerettighetstraktatorganer.

2.2.A Konvensjoner og andre instrumenter

FNs internasjonale konvensjoner om sivile og politiske rettigheter (ICCPR) og om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ICESCR) ble vedtatt i 1966. Disse to konvensjonene, med valgfri tilleggsprotokoll nr 1. og 2 til ICCPR og tilleggsprotokoll til ICESCR, utgjør sammen med Verdenserklæringen fra 1948 FNs menneskerettighetskatalog. FN har etter dette vedtatt flere erklæringer og særkonvensjoner som utdyper menneskerettighetsvernet. De mest sentrale særkonvensjonene er FNs Torturkonvensjon, FNs Rasediskrimineringskonvensjon, FNs Kvinnediskrimineringskonvensjon og FNs Barnekonvensjon.

En rekke konvensjoner er inkorporert i norsk lov gjennom menneskerettsloven, og har forrang foran annen lovgivning. Disse er konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, konvensjonen om kvinnediskriminering og konvensjonen om barns rettigheter. Nedenfor gjennomgås de mest sentrale internasjonale rettskildene som sikrer urfolks rettigheter.

FNs internasjonale konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ICESCR) hjemler at alle folk har rett til selvbestemmelse, bestemmer sin politiske stilling og fremmer sin egen økonomiske, sosiale og kulturelle utvikling. Alle folk kan råde over sine naturrikdommer, og ikke i noe tilfelle må et folk bli berøvet sitt eget eksistensgrunnlag. Stater må foreta passende handlinger for å implementere konvensjonens rettigheter opp til det maksimale i forhold til landets tilgjengelige ressurser. Dette stiller en sterk forventning av en høy implementeringsgrad av ressurssterke land som Norge.

Konvensjonen oppstiller et diskrimineringsforbud. Den fastslår bl.a. retten til arbeid og sosial trygghet, til høyeste standard av fysiske og mentale helse, til utdanning, til å delta i det kulturelle livet og til å dra fordel av vitenskapelig fremgang. Den fastslår videre prinsipper for trygge rammer for familielivet, og da spesielt for mødre, barn og ungdom,

FNs internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter (ICCPR) har som formål at medlemslandene skal sikre innbyggernes grunnleggende sivile og politiske rettigheter, som retten til ytringsfrihet og valgfrihet. Konvensjonen fastslår en rett til selvbestemmelse for folk, og oppstiller et diskrimineringsforbud. Den oppstiller krav om lovmessige eller andre tiltak for å effektivgjøre konvensjonens rettigheter innenfor statene. Den fastslår kjønnslikestilling for de sivile og politiske rettighetene. Konvensjonen verner urfolks rett til språk, kultur og religion.

Konvensjonen fastslår blant annet retten til å leve og retten til frihet og trygghet. Den gir forbud mot tortur, slaveri og krigspropaganda. Den gir rett til rettfærdig rettsforfølgelse og forbud mot tilbakevirkende straffeforfølgelse, og den angir rammer rundt fengsling av folk. Den gir rett til bevegesfrihet og frihet til å velge bosted, og til forsamlingsfrihet og organisasjonsfrihet. Den fastsetter barns rett til beskyttelse, til å bli registrert og få et navn, og den gir rett til å oppnå statsborgerskap. Konvensjonen fastslår også at alle borgere er like for loven og uten diskriminering skal oppnå likebehandling etter lov og effektiv beskyttelse mot diskriminering, og at ingen skal nektes retten til å utøve sin kultur og religion eller sitt språk.

FNs Kvinnediskrimineringskonvensjon bygger på de grunnleggende menneskerettigheter, på det enkelte menneskets verdighet og verdi og på like rettigheter for menn og kvinner. Konvensjonen definerer begrepet diskriminering av kvinner til å være enhver forskjellsbehandling, utestenging eller begrensning på grunnlag av kjønn som har som virkning eller formål å oppheve eller svekke anerkjennelsen, nytelsen eller utøvelsen av kvinners menneskerettigheter og grunnleggende friheter på det politiske, økonomiske, sosiale, kulturelle, sivile eller ethvert annet område, uavhengig av sivilstatus og med likestilling mellom menn og kvinner som utgangspunkt. Konvensjonen omfatter kvinners rettigheter både i privatliv og når det gjelder formelle rettigheter i samfunnet. Konvensjonen har ingen særskilte bestemmelser for urfolk, men omtaler all form for diskriminering av kvinner på ulike arenaer.

FNs Kvinnekommisjon arrangeres årlig. Den er en internasjonal møteplass for å diskutere kvinners rettigheter og likestilling. Kvinnekommisjonen har som mandat å følge opp handlingsplanen fra FNs kvinnekonferanse i Beijing (1995). I tillegg til FNs medlemsland deltar over 5000 representanter fra ulike organisasjoner verden over. Kvinnekommisjonen fremforhandlet i 2012 for første gang en resolusjon om urfolkskvinner. Resolusjonen understreker at urfolkskvinner har krav på respekt og på at deres menneskerettigheter må oppfylles.

FNs barnekonvensjon bygger på tre pilarer: beskyttelse, ytelse og deltakelse. Konvensjonen skal bidra til å verne barns rettigheter og bedre barns liv generelt. Barn som er særlig utsatt, skal vies spesiell oppmerksomhet. Konvensjonens fire grunnprinsipper er ikke-diskriminering, barnets beste, barnets rett til liv og utvikling og barnets rett til å delta og bli hørt.

Barnekonvensjonen gjenspeiler i hovedsak rettigheter som finnes i ICCPR og ICESCR. Det spesielle er at rettighetene er tilpasset barns situasjon, også når det gjelder anvisning på hvilke tiltak statene skal treffe. Eksempler er forbudet mot fysisk avstraffelse i skolen, og at enkelte bestemmelser kun er anvendelige for barn, som bestemmelsene om adopsjon og kontakt med foreldre. Konvensjonen fastslår urfolksbarns rett til å ivareta sin kultur og religion og sitt språk.

FNs Rasediskrimineringskonvensjon forbyr diskriminering på grunn av rase, hudfarge, avstamning eller nasjonal eller etnisk opprinnelse. Konvensjonen er inkorporert i norsk lov gjennom diskrimineringsloven.

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) har vedtatt flere folkerettslig bindende avtaler, som UNESCOs *konvensjon for vern og fremme av et mangfold av kulturuttrykk* (2005), UNESCOs *konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven* (2003), UNESCOs *konvensjon om vern av verdens kultur- og naturarv* (1972), UNESCOs *konvensjon om tiltak for å forhindre ulovlig handel med kulturgjenstander* (1970) og UNESCOs *konvensjon om bevaring av kulturminner under væpnet konflikt* (1954).

Formålet med FNs konvensjon om biologisk mangfold fra 1992 er bevaring og bærekraftig bruk av biologisk mangfold, og rettferdig fordeling av de fordeler som bruken av biologisk mangfold gir. Artikkel 8 (j) sier at statene er forpliktet til å beskytte, bevare og viderefører urfolks tradisjonelle kunnskaper. Nagoya-protokollen fra 2010 regulerer tilgang til genressurser og tilhørende tradisjonell kunnskap, samt fordelingen av gevinster knyttet til utnyttelsen av slike ressurser. Statene skal sikres at tilgang til tradisjonell kunnskap knyttet til genetisk materiale som er utviklet av urfolk eller lokalsamfunn skjer med informert samtykke fra urfolket eller lokalsamfunnet, og at det er inngått en gjensidig avtale om dette.

Verdensorganisasjonen for immaterialrett, World Intellectual Property Organization (WIPO), arbeider for bruken og beskyttelsen av rettigheter av intellektuelle frembringelser. Organisasjonen er et såkalt *specialized agency* under FN, og administrerer i alt 23 internasjonale traktater som omhandler forskjellige aspekter av immaterielle rettigheter. 184 stater er medlemmer i WIPO.

ILO - International Labour Organization - er FNs internasjonale særorganisasjon for arbeidslivet. ILO har 185 medlemsstater. Den internasjonale arbeidsorganisasjon² (ILO) (1919) ble som første særorganisasjon underlagt FN i 1945. Organisasjonen er en trepartsorganisasjon bestående av fagforeninger, arbeidsgiverorganisasjoner og medlemslandenes myndigheter. ILOs formål er å fremme sosial rettferdighet og rettigheter i arbeidslivet.

ILO konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater (ILO-169) ble vedtatt av ILOs generalkonferanse 27. juni 1989. Norge var det første landet som ratifiserte konvensjonen ved stortingsvedtak 20. juni 1990, og den trådte i kraft 5. septem-

2 International Labour Organization (ILO)

ber 1991. Hovedprinsippet i ILO-169 er urfolks rett til å bevare og videreutvikle sin egen kultur, og myndighetenes plikt til å treffe tiltak for å støtte dette arbeidet. Til nå har 22 medlemsstater ratifisert ILO-169. De fleste av disse er i Latin-Amerika. I Europa har foruten Norge Danmark, Spania og Nederland ratifisert konvensjonen.

ILO-169 skal verne om urfolks rettigheter. Den legger opp til samarbeid mellom stat og urfolk. Sammen med retten til land og territorier er konsultasjoner i god tro mellom stat og urfolk et av hovedelementene. Urfolk har rett til naturressurser i sine områder, og skal delta i bruk, styring og bevaring av disse ressursene. Konvensjonen har også bestemmelser om at urfolk har rett til del av nytteverdi ved mineralvirksomhet på såkalte statlige mineraler. Andre bestemmelser omhandler likeverdsprinsippet og diskrimineringsforbudet i arbeidslivet, bevaring og utvikling av næringsvirksomheter, og likeverdighetsprinsippet i sosiale trygdeordninger og helsetilbud. Urfolksindivider skal sikres gode muligheter til utdanning, grenseoverskridende samarbeid og deltakelse i forvaltning. De skal ha rett til erstatning dersom industriell virksomhet skader deres områder, til selv å bestemme over sin kulturelle utvikling, til å lære og bruke eget språk og til å opprette egne institusjoner til å representere seg overfor myndighetene. Konvensjonen anerkjenner videre urfolks ønsker om og behov for kontroll over egne institusjoner, sin egen livsform og økonomiske utvikling. Dette innebærer en anerkjennelse av urfolks ønske om å opprettholde og videreutvikle egen identitet, eget språk og egen religion, innen rammen av de statene de lever i.

FNs erklæring om urfolks rettigheter (Erklæringen) fra 2007 sitt innhold er av bindende karakter. Den er et uttrykk for folkerettslig utvikling og sedvane. Innholdet i erklæringen gjengir eksisterende og bindende internasjonale menneskerettigheter, generell internasjonal lov og internasjonal sedvanerett. Den bygger på eksisterende grunnleggende menneskerettigheter på det kulturelle, historiske, sosiale og økonomiske området som tilligger urfolks spesielle situasjon. Innholder har således juridisk bindende karakter på linje med konvensjoner som nevnt ovenfor eller internasjonalt bindende menneskerettighetsstandarder. Disse må tolkes i lys av erklæringens innhold.

Norske myndigheter har gitt uttrykk for vilje til å følge opp forpliktelsene i erklæringen gjennom sin aktive rolle i forarbeidet til, og vedtakelsen av erklæringen i 2007. Gjennom vedtakelsen av sluttokumentet for FN generalforsamlingas høynivåmøte og verdenskonferansen om urfolk i 2014 (WCIP 2014), har Norge gjentatt sine forpliktelser etter FNs erklæring om urfolks rettigheter.

Sametinget var vertskap for den globale forberedende urfolkskonferansen i Alta (Alta 2013), som resulterte i Alta sluttokument. Alta sluttokument dannet utgangspunktet for forhandlingene om et sluttokument for FNs 69. generalforsamlings høynivåmøte, *Verdenskonferansen om urfolk 2014 (WCIP 2014)*. I 2014 vedtok generalforsamlinga sluttokumentet til WCIP 2014.

Sluttdokumentet WCIP 2014 legger opp til at man på nasjonalt plan utvikler og iverksetter handlingsplaner, strategier, og andre tiltak for å oppnå erklæringens formål.

Sluttdokumentet legger opp til at en overvåkningsmekanisme for implementeringen av erklæringen vurderes etablert. En overvåkingsmekanisme som utvikles i dialog og samarbeid med urfolksrepresentantene, vil kunne bidra positivt til realiseringen av urfolks rettigheter. Den vil kunne bidra til nødvendig dynamikk og dialog mellom berørte urfolk og stater på de områder der den ene parten ønsker en utvikling, forsoning eller avslutning på en situasjon.

Sluttdokumentet fra WCIP 2014 åpner for at urfolks parlamentariske og andre styrende organer får en egen status innenfor FN-systemet.

2.2.B. Overvåking og tilsyn

FNs overvåking av menneskerettighetene kan deles inn i to kategorier. Den ene er paktbasert, hvor overvåking foretas av henholdsvis FNs Høykommissær for menneskerettigheter, Menneskerettighetsrådet og rådets spesialprosedyrer, Underkommisjonen for fremming og beskyttelse av menneskerettighetene og den internasjonale straffedomstolen (Haag).

Den andre kategorien er konvensjonsbasert tilsynsvirksomhet i FN. De mest relevante overvåkingsorganer for samer er knyttet til konvensjonene om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, sivile og politiske rettigheter, barns rettigheter, kvinnediskriminering, rasediskriminering og ILO 169.

Dersom FN-konvensjoners overvåkningskomiteer der urfolkssaker behandles gjennomfører høringer av Norge, skal ansvarlig departementet legge til rette for at Sametinget kan ta kontakt med komiteen i forkant av høringen. Det vil også kunne være aktuelt at Sametinget deltar som observatør eller delegasjonsmedlem i statlige delegasjoner. I begge tilfeller skal det ansvarlige departementet involvere Sametinget gjennom hele prosessen.

I utgangspunktet deltar ikke Sametinget i Norges delegasjon under høringer av Norge, fordi det er staten Norge som er ansvarlig for gjennomført politikk på det aktuelle området.

Rapportene til tilsynsorganene gir oss anledning til å påkalle oppmerksomhet om våre egne forhold samtidig som de forutsettes å være bidrag til å styrke statenes forvaltning og praktisering av internasjonale instrumenter om urfolk og urfolks rettigheter.

Nedenfor gis en fremstilling av aktuelle tilsynsorganer Sametinget kan benytte seg av.

Av de paktbaserte tilsynsorganer i FN nevnes kun Høykommissæren og Menneskerettighetsrådet. Ellers behandles relevante konvensjonsbaserte overvåkingsorganer. I tillegg til FNs overvåkingsmekanismer så vil Europarådets tilsynsvirksomhet om Minoritetsspråkpakten belyses.

Høykommissæren for menneskerettigheter (1993) har et unikt mandat fra det internasjonale samfunnet til å fremme og beskytte menneskerettighetene, og rapporterer til generalsekretæren. Den arbeider for gjennomføringen av universelle aksepterte menneskerettsstandarter, både gjennom ratifisering og implementering av hovedmenneskerettighetskonvensjoner og gjennom respekt for rettsikkerheten. Kommissæren bistår Menneskerettighetsrådet og komiteene som overvåker konvensjonene.

Høykommissæren (OHCHR) og er en del av FN-sekretariatet. Den har i oppgaver å innhente informasjon, gjennomføre undersøkelser, gi råd og undervisning og motta rapporter og klager. OHCHRs prioriteringer er å styrke internasjonale menneskerettighetsmekanismer, styrke likestillingen og motvirke diskriminering, bekjempe straffrihet og styrke ansvarlighet og rettsikkerheten, integrere menneskerettigheter innenfor utvikling og økonomiske sfære, utvide det demokratiske rommet og tidlig varsle og beskytte menneskerettigheter ved konfliktsituasjoner, vold og usikkerhet.

Arbeidsmetoden er inndelt i tre sektorer: standardsetting, overvåking og implementering på landnivå. Kommissæren jobber med regjeringer, sivilsamfunnet, nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner og andre FN-organer eller internasjonale organisasjoner som ILO, Høykommissæren for flyktninger, FNs barnefond, FNs organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur (UNESCO), den internasjonale straffedomstolen, spesialiserte straffedomstoler etablert av sikkerhetsrådet (for Jugoslavia og Rwanda), og verdensbanken. Høykommissæren innehar sekretariatsfunksjonen til Menneskerettighetsrådet, spesialrapportører og Ekspertmekanismen for urfolksrettigheter, hvor de tilbyr ekspertise og sekretariatsassistanse.

FNs menneskerettighetsråd (2006) etterfulgte FNs Menneskerettighetskommisjon. Rådet består av 47 medlemmer og ligger under Generalforsamlingen. Menneskerettighetsrådet utnevner spesialrapportører og arbeidsgrupper for å utrede aktuelle menneskerettighetsspørsmål eller kartlegge menneskerettighetssituasjonen i enkelte land.

Alle FNs medlemsland skal jevnlig rapportere og høres om gjennomføringen av sine menneskerettighetsforpliktelser. Ordningen har fått navnet Universal Periodic Review (UPR).

Høringene utføres av UPRs arbeidsgruppe som består av Menneskerettighetsrådets 47

medlemmer under ledelse av rådets president. Arbeidsgruppen hører 42 stater hvert år, og det går 4-5 år mellom hver høring for den enkelte stat.

UPR-høringer er statlig drevet i regi av i Menneskerettighetsrådet, hvor statene eksaminerer hverandre. Resultatet er en rekke anbefalinger til det UPR-hørte landet fra statene. Frivillige ikke-statlige organisasjoner og nasjonale menneskerettsinstitusjoner deltar ikke i eksaminasjonen. De har ikke anledning til å holde innlegg under høringen, men de kan sende inn skriftlige spørsmål og anbefalinger. I den interaktive dialogen har alle medlemsland anledning til å stille spørsmål og komme med anbefalinger.

Norge ble UPR-hørt i 2009 og i 2014. En viktig del av UPR-prosessen i Norge er koordinering og innspill fra sivilt samfunn, Nasjonal Institusjon for menneskerettigheter, Sametinget og relevante ombud.

Gjennomføringen av FNs internasjonale konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ICESCR) overvåkes av *FNs komité for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter* (CESCR), som møtes tre ganger i året. Komiteen består av 18 uavhengige eksperter som sitter i 4 år av gangen. Komiteen studerer rapportene, inkluderer opplysninger fra andre kilder og adresserer sine bekymringer og anbefalinger til statene gjennom sine konkluderende observasjoner. Komiteen kan også behandle individuelle klager etter tilleggsprotokoll 1. Videre kan komiteen under spesielle omstendigheter undersøke graverende eller systematisk brudd på hvilken som helst av konvensjonens økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, eller vurdere mellomstatlige klager. Komiteen publiserer sine fortolkninger av menneskerettighetsbestemmelseres innhold som generelle kommentarer.

Gjennomføringen av FNs internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter (ICCPR) overvåkes av *FNs Menneskerettighetskomité* (CCPR) som møtes tre ganger i året. Komiteen består av 18 uavhengige eksperter som sitter i 4 år av gangen. Komiteen studerer rapportene, inkluderer opplysninger fra andre kilder og adresserer sine bekymringer og anbefalinger til statene gjennom sine konkluderende observasjoner. Komiteen kan også behandle mellomstatlige klager etter konvensjonen, og individuelle klager etter tilleggsprotokoll 1. Komiteen publiserer sine fortolkninger av menneskerettighetsbestemmelseres innhold som generelle kommentarer.

Gjennomføringen av Kvinnediskrimineringskonvensjonen overvåkes av *FNs komité for kvinnediskriminering* (CEDAW). Den består av 23 kvinnerettighetseksperter. Kvinnekomiteen studerer rapportene, inkluderer opplysninger fra andre kilder og adresserer sine bekymringer og anbefalinger til statene gjennom sine konkluderende observasjoner. Komiteen formulerer generelle anbefalinger og forslag. Anbefalingene har utspring i innhold og temaer i konvensjonen og rettes til statene.

Gjennomføringen av barnekonvensjon overvåkes av *FNs barnekomité* (CRC). Den består av 18 eksperter som møtes tre ganger i året over en periode på en måned. Barnekomiteen studerer rapportene og adresserer sine bekymringer og anbefalinger til statene gjennom sine konkluderende observasjoner. Komiteen publiserer sine fortolkninger av menneskerettighetene gjennom sine generelle anbefalinger. Komiteen kan organisere møter om enkelte temaer. Norge rapporterer hvert 5. år til barnekomiteen.

FNs generalforsamling vedtok i 2011 ny tilleggsprotokoll til FNs barnekonvensjon om individklageordning. Norge har ikke ratifisert tilleggsprotokollen.

Norges gjennomføring av Rasediskrimineringskonvensjon overvåkes av *FNs Rasediskrimineringskomité* (CERD). CERD består av 18 uavhengige eksperter på menneskerettigheter som møtes to ganger årlig over en tre ukes periode. Norge rapporterer inn til CERD hvert fjerde år.

I tillegg til rapporteringsprosedyrene etablerer rasediskrimineringskonvensjonen tre andre mekanismer som komiteen kan bruke i tilsynsarbeidet. Disse omfatter tidligvarsel- prosedyrer for å unngå eskalering av konflikter eller begrense omfanget av alvorlig brudd på konvensjonen, evaluering av mellomstatlige klager og evaluering av individuelle klager. Komiteen publiserer sine fortolkninger av menneskerettighetene gjennom sine generelle anbefalinger. Komiteen kan organisere møter om enkelte temaer.

Oppfølging av ILO-konvensjon nr 169 overvåkes av *ILOs ekspertkomité om ILO konvensjonen nr 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater*. Når en stat har ratifisert ILO- konvensjon nr. 169, er de pliktet til regelmessig å rapportere om gjennomførte tiltak for å implementere den. Norge rapporterer hvert femte år. Sametinget sender rapporter til ILO-169 ekspertkomité.

ILO ekspertkomite består av 20 jurister, som har bakgrunn fra forskjellige geografiske områder, rettssystemer og kulturer. Komiteens oppgave er å gi upartiske og tekniske vurderinger av staters bruk av internasjonale standarder. Komiteen tilbakemeldinger til stater er i form av observasjoner eller direkte forespørsler. Observasjonene omhandler staters bruk av internasjonale standarder, og fremkommer i ekspertkomiteens rapporter.

Direkte forespørsler omhandler tekniske forhold eller behov for ytterligere informasjon, og sendes direkte til den berørte regjering.

FNs menneskerettighetskomisjon, forgjengeren til FNs menneskerettighetsråd, utpekte i 2001 en *Spesialrapportør for urfolks menneskerettigheter og fundamentale friheter*. Spesialrapportøren skal fremme god praksis, inkludert nye lover, regjeringsprogrammer og konstruktive avtaler mellom urfolk og stater, som implementerer internasjonale standarder i forhold til urfolks rettigheter. Videre skal rapportøren rapportere på den

samlete menneskerettighetssituasjon for urfolk i utvalgte land og adressere spesifikke tilfeller av påståtte brudd på rettighetene til urfolk gjennom kommunikasjon med relevante regjeringer og andre. Spesialrapportøren skal utføre eller bidra til tematiske studier om emner som er av særskilt betydning i forhold til å fremme og beskytte urfolks rettigheter.

I 2011 presenterte Spesialrapportøren en rapport om situasjonen til samene i Norge, Sverige og Finland.

FNs Permanente forum for urfolkssaker (UNPFII eller Forumet) ble etablert i 2001 som et rådgivende og koordinerende organ under FNs økonomiske og sosiale råd (ECOSOC). Forumet består av 16 medlemmer. Åtte medlemmer er nominert av regjeringer og åtte er urfolksrepresentanter, utpekt av ECOSOCs president etter bred konsultasjon med urfolksorganisasjoner. De 16 medlemmene blir utpekt for perioder på 2 år. Etableringen av FNs Permanente forum for urfolkssaker var det viktigste som skjedde i løpet av FNs første urfolkstiår (1994-2004). Under sesjonen i 2014 meldte forumet om at de ville reformere forumet.

Forumet skal innenfor feltene økonomisk og sosial utvikling, kultur, miljø, utdanning, helse og menneskerettigheter. Det skal skaffe til veie ekspertråd og gi anbefalinger om urfolkssaker til ECOSOC, samt til FNs programmer, fond og organer gjennom ECOSOC. Forumet skal øke bevisstheten og fremme integrasjon og koordinering av aktiviteter som relaterer seg til urfolkssaker innenfor FN-systemet og forberede og formidle informasjon om urfolksrelaterte saker.

Omkring 1200 personer fra urfolksorganisasjoner, stater og sivilsamfunnet deltar på forumets årlige møte. Sametingene og Samerådet deltar fast ved Forumets sesjoner. I tillegg følger andre samiske organisasjoner og institusjoner sesjonene. Sametinget kan stille med inntil tre personer i den statlige delegasjonen. I tillegg kan Sametinget registrere deltakere gjennom ECOSOCs registreringssystem.

FNs Ekspertmekanisme for urfolks rettigheter (EMRIP) ble etablert i 2007 av FNs menneskerettighetsråd. EMRIP er rådets ekspertorgan i spørsmål vedrørende urfolks rettigheter. EMRIP består av fem eksperter som avholder årlige sesjoner i Genève. Mandatet fastsetter at EMRIP skal etter anvisning fra FNs menneskerettighetsråd, gi dem tematiske råd om urfolks rettigheter i form av studier og forskning. EMRIP skal også fremme forslag for vurdering og godkjenning i menneskerettighetsrådet. Fram til nå har EMRIP, i tillegg til årlige rapporter, presentert flere studier eller anbefalinger til menneskerettighetsrådet.

2.3 DEN EUROPEISKE UNION - EU

Den europeiske union (EU) er en økonomisk og politisk union med hovedsete i Brussel. Sverige og Finland ble medlem i EU i 1995, mens Norge sa nei til medlemskap i 1994.

Norge er imidlertid nært tilknyttet EU gjennom det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS). EØS består av EUs 28 medlemsland og EFTA-landene Norge, Island, Sveits og Liechtenstein.

Sametinget deltok i forhandlingene om Norges EU-medlemskap i 1994. Det ble fremforhandlet en protokoll om det samiske folket (sameprotokollen). Protokollen gjelder for samene i Finland og Sverige, men er ikke del av EØS-avtalen. Sameprotokollen anerkjenner urfolks rett til tradisjonell bruk av land som grunnlag for vern av kulturen i EU-retten. For Norges del kan dette få betydning dersom det oppstår spørsmål om samiske interesser ved gjennomføringen av nye direktiver og EU-lover gjennom EØS-avtalen.

Sameprotokollen anerkjenner forpliktelsene til Finland, Norge og Sverige overfor det samiske folk i henhold til nasjonal rett og folkerett, og forplikter til å bevare og utvikle det samiske folks eksistensgrunnlag, språk, kultur og levevis. Sameprotokollen rammes ikke av diskrimineringsforbudene i EØS-avtalen.

Interreg er EUs program for å fremme sosial, økonomisk og kulturell integrasjon over landegrensene gjennom regionalt samarbeid. Programmet ble etablert for å styrke samarbeidet mellom naboregioner som var delt av nasjonale grenser innenfor og på grensen av EU. Interreg-programmene er inndelt i perioder ut fra sjuårs budsjettperioder. Som et resultat av samenes inntreden i EU via det finske og svenske medlemskapet i 1995, ble det etablert samiske del-programmer innenfor EUs regionalfond. Norge har deltatt i Interreg samarbeidet siden 1996. Sametingenes EU-engasjement har til nå i stor grad vært konsentrert om deltakelse i disse samiske del-programmene.

EU legger politiske føringer gjennom strategier, anbefalinger, initiativer og programmer, som Interreg eller EUs strategiske handlingsplan for menneskerettigheter og demokrati. I tillegg vedtar EUs institusjoner regelverk som er bindene for medlemslandene, og i mange tilfeller også for Norge gjennom EØS-avtalen. Når EU skal vedta nye beslutninger er det tre institusjoner som er spesielt viktige: Europakommisjonen, Europaparlamentet og Rådet for den europeiske union.

Europakommisjonen er EUs byråkrati og jobber for EUs felles interesser. Kommisjonen har som eneste organ muligheten til å forslå nytt regelverk. Kommisjonen regelverkforslag må godkjennes av Europaparlamentet og Rådet i den alminnelige lovgivningsprosedyren.

En rekke aktører er tilstede i Brussel. Ambisjonsnivået varierer fra dem som ønsker

å overvåke politikktutviklingen til aktører som ønsker å delta i beslutningsprosessene. Fellestrekket er at aktørene har valgt tilstedeværelse i Brussel fordi deres organisasjon påvirkes av de politiske prosessene i EU-systemet. I lobbyvirksomhet er det viktig å bygge allianser ved å skape bred allianse rundt et innspill. Nord-Norges Europakontor har målsetting om å bidra til å styrke det internasjonale engasjementet i Finnmark, Troms og Nordland, og å fremme nordnorske interesser overfor EU-institusjonene. En viktig samarbeidspartner for kontorets arbeid innen regionalpolitikkområdet er nettverket for Northern Sparsely Populated Areas (NSPA). NSPA er et regionalpolitisk samarbeid mellom fylkene i Nord- og Øst-Finland, Nord- og Midt-Sverige og Nord-Norge. Regionene i Sápmi er således representert i Brussel.

Grønlands Selvstyre har egen representasjon for påvirkning av EU i Brussel. Grønland har stått utenfor EU siden 1985 etter en folkeavstemming. Ved innførselen av Grønlands Selvstyre den 21. juni 2009 ble det lovfestet at Naalakkersuisut er Grønlands regjering, valgt av Inatsisartut, Grønlands lovgivende forsamling. De har selvstyre over grønlandske fornybare og ikke-fornybare ressurser på land, i havet og i havbunnen. Fortsatt er Danmark ansvarlig for utenrikspolitikken.

2.4 EUROPARÅDET

Europarådet (opprettet i 1949) består av 47 medlemsland, hvorav 28 er medlemmer av den Europeiske unionen. Rådets verdier er menneskerettigheter og demokrati. Alle medlemsland har ratifisert Europarådets menneskerettskonvensjonen av 1950. Norge har inkorporert den i norsk lov gjennom menneskerettsloven, som har forrang foran annen lovgivning. Konvensjonen overvåkes av menneskerettsdomstolen i Strasbourg. Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter angår ikke det samiske folket i Norge direkte. Den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk benyttes i Norge.

Norge rapporterer hvert tredje år til Europarådet om oppfølgingen av Den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk (Minoritetsspråkpakten). Sametinget har i tidligere rapporteringer sendt skriftlige innspill til den norske rapporten. Sametinget sendte skyggerapport til Europarådet i 2014.

Innsendte staters rapporter behandles av Europarådets ekspertkomité. Ekspertkomiteen kan kontakte en stat dersom mer informasjon trengs, den kan organisere et besøk hos staten for å møte regjering, ikke-statlige aktører eller andre for å vurdere oppfølgingen av pakten og den kan vurdere innsendte skyggerapporter. Komiteen utarbeider en rapport med foreslåtte anbefalinger som sendes til Ministerkomiteens vurdering og videre oppfølging. Ministerkomiteen vurderer Ekspertkomiteens rapport og publiserer den, og kan gi anbefalinger til statene med mål å få staters politikk, lover og praksis i tråd med språkpaktens regler. Etter disse prosessene kan Europarådet arrangere en

språkpaktsimplementeringshøring. Et slik oppfølgingsmøte gir berørte stats representanter mulighet til å diskutere konkrete steg for å gjennomføre Europarådets anbefalinger i lag med berørt minoritetsgruppe.

2.5 ARKTISK RÅD

Det arktiske samarbeidet omfatter både et samarbeid mellom statenes regjeringer i Arktisk råd og et samarbeid mellom de parlamentariske forsamlingene. Urfolk har en sentral plass i samarbeidsorganene. Den første parlamentariske konferansen i det arktiske samarbeidet ble holdt i Reykjavik i 1993. En av de viktigste prioriteringene var å støtte etableringen av Arktisk råd, som ble opprettet i 1996. Parlamentarikerkonferansen avholdes annet hvert år. Det faste utvalget (SCPAR)³ holder jevnlig møter i tidsrommet mellom disse konferansene. Samisk parlamentarisk råd deltar på parlamentarikermøtene.

Medlemsland i Arktisk råd er Norge, Danmark/Grønland/Færøylene, Sverige, Finland, Island, USA, Canada og Russland. Formannskapet i Arktisk råd rullerer annen hvert år blant de åtte medlemslandene. Seks internasjonale urfolksorganisasjoner⁴ for arktiske urfolk, herunder Samerådet, deltar som permanente deltakere (Permanent Participants; PP) i rådet.

De permanente urfolksdeltakerne støttes av et eget sekretariat som er lokalisert i København: Indigenous Peoples Secretariat (IPS). I 2011 ble det besluttet å opprette et permanent sekretariat for Arktisk råd i Tromsø. Sekretariatet gir støttefunksjoner til det sittende formannskapet. I perioden 2006-2013 var det et midlertidig sekretariat i Tromsø. Det permanente sekretariatet ble operativt den 1. juni 2013. Det jobbes for å få til en samlokalisering av IPS med sekretariatet.

Arktisk råd avholder ministermøter annethvert år, der de åtte statenes utenriksministre og de permanente deltakere fra seks urfolksorganisasjoner møtes. Dialogen ellers foregår mellom embetsmenn på ambassadørnivå (Senior Arctic Officials (SAO)) fra de respektive landene og urfolksorganisasjonene, samt på statssekretærmøter. Sameetinget inngår i den norske delegasjonen til Arktisk råd og deltar på SAO-møter og på

3) The Standing Committee of Parliamentarians of the Arctic Region (SCPAR).

4) De seks urfolksorganisasjonene som sitter rundt bordet sammen de åtte medlemsstatene med status som permanente deltakere er Arctic Athabaskan Council (AAC), Aleut International Association (AIA), Gwich'in Council International (GGI), Inuit Circumpolar Council (ICC), Russian Arctic Indigenous Peoples of the North (RAIPON), og Sámiráđđi/ Samerådet/ Saami Council (SC).

5) Handlingsprogram mot forurensning i Arktis (ACAP); Overvåkning av det arktiske miljø (AMAP); Bevaring av arktisk fauna og flora (CAFF); Beredskap mot akutt forurensning (EPPR); Beskyttelse av det marine miljø (PAME); og Bærekraftig utvikling (SDWG). Det er vanlig med midlertidige arbeidsgrupper, såkalte Task Force. Nå pågår det slikt arbeid i Task Force for beredskap mot oljeforurensning til havs i Arktis, Task Force om de kortlivete klimadriverne sot (Black Carbon) og metan, Task Force om vitenskapelig samarbeid og Task Force om å tilrettelegge for et Arktisk næringslivsforum.

ministtermøter. Sametingspresidenten holder en del av det norske innlegget på ministermøter i Arktisk råd.

Arktisk råd har seks arbeidsgrupper⁵ som gjennomfører faglig arbeid. Basert på arbeidsgruppenes arbeid utarbeider Arktisk råd anbefalinger gjennom ministererklæringene. Erklæringene er ikke folkerettslig bindende, men er politisk forpliktende. Saker som arbeidsgruppene for tiden jobber med er miljørisikoomanalyse, framtidsscenarioer for den miljømessige og sosiale utvikling i Arktisk, mental helse og selvmordsforebygging i Arktisk, likestilling i Arktis oppfølging av en rapporten om biologisk mangfold og strategisk plan for det marine Arktisk, der økosystembasert forvaltning spiller en sentral rolle, og tradisjonell og lokal kunnskap.

I 2011 ble den første juridisk bindende avtalen vedtatt i regi av Arktisk råd. Avtalen regulerer samarbeid om søk og redning mellom medlemsstatene.

Arktisk næringslivsforum, Arctic Economic Council (AEC), ble etablert i 2014. Forumets mål er å fremme økonomisk utvikling og tilrettelegge for sosial utvikling og beskytte miljøet i Arktis. Sekretariatet vil legges til Tromsø og finansieres av norsk industri. Styringsstrukturen blir et arbeidsutvalg med styre, og med arbeidsgrupper på prioriterte temaer.

Formålet med Arktis råds prosjekt om tradisjonell og lokal kunnskap er å utvikle en enhetlig tilnærming til hvordan slik kunnskap skal inkluderes i Arktisk råds prosjekter og aktiviteter. Det foreligger et utkast til styringsprinsipper for hvordan inkludere tradisjonell kunnskap i Arktis råds arbeid. Prosjektet skal kartlegge praksis som fremmer urfolks tradisjonelle levemåter. Formannskapet har foreslått et nytt prosjekt med formål å promotere tradisjonelle levemåter for urfolk og lokalsamfunn i Arktis.

2.6 BARENTSSAMARBEIDET

Barentssamarbeidet ble etablert gjennom Kirkenes-erklæringen i 1993. Den ga et politisk rammeverk for samarbeid med Russland. Samarbeidet har vært viktig for å utvikle tillit og stabilitet. Den har gitt urfolkene og regionene i nord en rolle i samarbeidet med Russland. Folk-til-folk samarbeidet styrker båndene mellom folkene som lever i nord. I Barentssamarbeidets regi har det vært gjennomført mange vellykkede samarbeidsprosjekter, særlig på kultur- og næringssiden. Barentssamarbeidet har bidratt til å styrke den samiske fellesskapsfølelsen med samene på Kolahalvøya.

Barentsregionen omfatter fylkene Nordland, Troms og Finnmark i Norge, Västerbotten og Norrbotten i Sverige, Lapland, Oulu og Kainuu i Finland, og Murmansk, Karelen, Arkhangelsk, Komi og Nenets i Russland. Regionen kjennetegnes av store avstander, spredt befolkning og et utfordrende klima. Den er rik på fornybare ressurser som fisk, vilt, bær og skog. Urfolk har tradisjonelt bånd til naturen gjennom jakt, fiske, reindrift og

husdyrhold. Utvinningsbasert industri på ikke-fornybare ressurser som mineraler, olje og gass er nye næringsveier i mange områder.

Barentssamarbeidet foregår på to nivå: et mellomstatlig nivå som ledes av Barentsrådet, og et interregionalt nivå som ledes av Regionrådet. Medlemmer i Barentsrådet er Danmark, Finland, Island, Norge, Russland, Sverige og EU-kommisjonen.

Formannskapet roterer på toårs basis mellom Finland, Norge, Russland og Sverige. Regionrådet består av representanter for de 13 regionale enhetene som utgjør Barentsregionen, samt representanter for de tre urfolkene i regionen: samer, nenetsere og vepsere.

Arbeidsgruppen for urfolk (WGIP) er oppnevnt av Regionrådet og ble etablert på permanent basis i 1995. WGIP har rådgivende status overfor Regionrådet og Barentsrådet, og har en særskilt politisk status innenfor den formelle strukturen i Barentssamarbeidet. Representanter fra finsk, norsk og svensk side oppnevnes av Samisk parlamentarisk råd for fire år. Representanter for samene, nenetserne og vepserne på russisk side velges for tre år etter forslag fra deres egne organisasjoner. Arbeidsgruppen har et eget handlingsprogram for periodene.

Barents Urfolkskontor (Barents Indigenous Peoples' Office – BIPO) ble opprettet i 2003 og holder til i Murmansk. Kontoret finansieres av Sametinget i Norge og administreres av Barentssekretariatet. Kontoret er et bindeledd mellom urfolkene i Barentssamarbeidet og mellom urfolk og andre aktører i Barentssamarbeidet, og bistår urfolkene fra russisk side med hensyn til prosjektsøknader og informasjon.

En ny Kirkenes-erklæring ble vedtatt i 2013. Erklæringen vektlegger samarbeid om næringsutvikling og innen utdanning og forskning, samt behovet for å beskytte miljøet. Urfolks tradisjonelle kunnskaper kan bidra til en bærekraftig utvikling av ressursene, og urfolk må fortsette å spille en aktiv rolle i utviklingen av regionen.

Barentsrådet vedtok i 2013 et kommunike som omtaler resultater av det norske barentsformannskapet fra perioden 2011-2013. Rådet sluttet seg til arbeidet med en klimahandlingsplan for Barentssamarbeidet. Resolusjonen fra den andre Barentsurfolkskongressen (2012) ble fremhevet. Rådet understrekte at medlemslandene har ansvar for å oppfylle sine urfolksrettslige forpliktelser, inkludert retten til å bli konsultert og delta i beslutningsprosesser på alle nivåer i Barentssamarbeidet. Rådet erkjente relevansen av FNs retningslinjer for næringsliv og menneskerettigheter i denne sammenheng.

I 2013 åpnet Barentsrådet for at en felles representant for urfolkene i Barentsregionen kan møte som fast observatør i Barentsrådet. Samer, nenetsere og vepsere har dermed fast representasjon i Barentsrådet, i tillegg til Barents regionråd, der urfolkene med en felles representant har deltatt som fullverdige medlemmer siden opprettelsen av Regi-

onrådet i 1993. Urfolksrepresentasjonen roterer mellom de tre urfolkene etter samme prinsipp som rotasjonen i Regionrådet. Urfolksrepresentasjonen følger det land som har hatt ledervervet i regionrådet. Fra 2013 kan de urfolkene som ikke er representert i Regionrådet delta som observatører. Barents regionråd definerer gjennom Barents-programmet overordnede mål og prioriteringer for det regionale samarbeidet innenfor periodene.

2.7 ALLSAMISKE RAMMER

Samisk parlamentarisk råd (SPR) ble etablert i 2000. Det er et parlamentarisk samarbeidsorgan for sametingene i Finland, Norge og Sverige. Samiske organisasjoner fra russisk side representert i Samerådet er permanente deltakere i SPR.

Samisk parlamentarisk råd består av tjueen parlamentarikere. Sametingene velger fem representanter til rådet for en mandatperiode på fire år. Lederne for sametingenes utøvende organ inngår i SPRs plenum, samt ett medlem fra sametingenes styrer/råd. Samene fra russisk side deltar på plenumsmøtene med to representanter. Plenumsforsamlingen er rådets høyeste besluttsende organ. Den utøvende ledelse i SPR betegnes som fellesstyret og består av 6 representanter. SPR velger sin president og to visepresidenter blant fellesstyret. Ledervervet roterer. Ved hvert plenumsmøte vedtar SPR egen handlingsplan som legger føringer for deres arbeid. Samisk parlamentarisk råd etablerte i 2011 eget ungdomspolitisk råd med åtte medlemmer. Det er en felles internasjonal stemme for samisk ungdom.

Samisk parlamentarisk råd oppnevner medlemmer til Arbeidsgruppen for urfolk i Barentssamarbeidet, samt medlem og observatør til Barents Regionråd.

Arbeidsgruppen er oppnevnt av Regionrådet og har permanent observatørstatus i Barentsrådet. Arbeidsgruppens leder kan delta på møtene til Barentsrådets embetsmannsorgan (SAO) og på ministermøtet. Urfolkene i Barentssamarbeidet (samer, nenetsere, vepsere) har én felles representant i Regionrådet. SPR deltar annen hvert år ved Barents urfolkskongress, og ved Arktiske parlamentarikersamarbeidet i den Arktiske permanente parlamentarikerkomité som møtes fire ganger årlig. Hvert annet år arrangeres den arktiske parlamentarikerkonferansen der SPR kan delta. Det arktiske parlamentarikersamarbeidet består av representanter fra de fem nordiske land og fra Canada, Russland og USA og Europaparlamentet.

Samerådet er en fellessamisk kulturpolitisk og politisk institusjon ved at det er et samarbeidsorgan for de samiske organisasjonene i Finland, Norge, Russland og Sverige. Internasjonal betegnes Samerådet som en NGO, *non-governmental organization*. Samerådet har konsultativ status med FNs økonomiske og sosiale råd (ECOSOC), og de kan således akrediteres til relevante møter i FN. Rådets overordnede målsetning er å ivareta samenes interesser som ett folk, styrke samenes samhörighet over grensene og arbeide for at samene også i framtiden erkjennes som ett folk. Samerådet er en

svært viktig og anerkjent urfolksaktør internasjonalt. Samerådet har både høy kompetanse og et bredt internasjonalt nettverk. Sametinget og Samerådet samarbeider på en del internasjonale saksområder, og har litt ulike roller som i stor grad utfyller hverandre.

Myndighetene i Sverige, Finland og Norge har hatt et samarbeid om samiske spørsmål siden Nordisk samarbeidsorgan for same- og reindriftsspørsmål ble opprettet ved Kgl. res. i 1964. Dette samarbeidsorganet har vært et kontaktorgan for informasjon og diskusjon på embetsnivå mellom de tre landenes regjeringer. Samarbeidsutvalget ble i 2001 erstattet av Nordisk embetsmannsorgan for samiske spørsmål som også har representasjon fra sametingene. I 2000 ble det etablert et fast samarbeid mellom sametingspresidentene og ministrene som har ansvaret for samiske saker i Finland, Sverige og Norge. Ministrene og sametingspresidentene møtes regelmessig for å orientere om, drøfte og behandle samiske spørsmål av felles interesse. Målsettingen med det nye nordiske samarbeidet er å styrke og utvikle det samiske folkets språk, kultur, næringer og samfunnsliv. Samarbeidet har uformell karakter, men nær tilknytning til Nordisk Ministerråd. Forberedelse og oppfølging av saker ivaretas av Nordisk embetsmannsorgan for samiske spørsmål. Ansvaret for sammenkalling og ledelse av møtene går på omgang mellom de tre landene.

Ministrene og sametingspresidentene besluttet i november 2001 å opprette en ekspertgruppe til å utarbeide utkast til en nordisk samekonvensjon med utgangspunkt i rapporten; *Behov og grunnlag for en nordisk samekonvensjon*. I 2005 fremla en ekspertgruppe utkast til *Nordisk samekonvensjon*. Finland, Norge og Sverige igangsatte forhandlinger om en nordisk samekonvensjon i 2011. Målsettingen er at forhandlingene skal sluttføres i 2016. Sametingene deltar i forhandlingene gjennom deltakelse i de statlige delegasjonene. Formålet i konvensjonsutkastet er å bekrefte og styrke rettigheter for det samiske folket slik at de kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur, sine næringer og sitt samfunnsliv med minst mulig hinder av landegrensene. Det forhandles blant annet om en artikkel om samene og internasjonal representasjon.